

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

आनन्द मणि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

पाटन ओकुबहालस्थित प्रयागपोखरीसँगै निर्मित पश्चिमाभिमुख गरी सर्वार्थसिद्धले ६ वर्षसम्म निराहार बसी दुष्कर तपस्या गरेको संस्मरणमा ने. सं. १९०७ मा पूर्णगणेश बुद्धविहारमा स्थापित धातुको मूर्ति ।

वर्ष २६
अंक १०

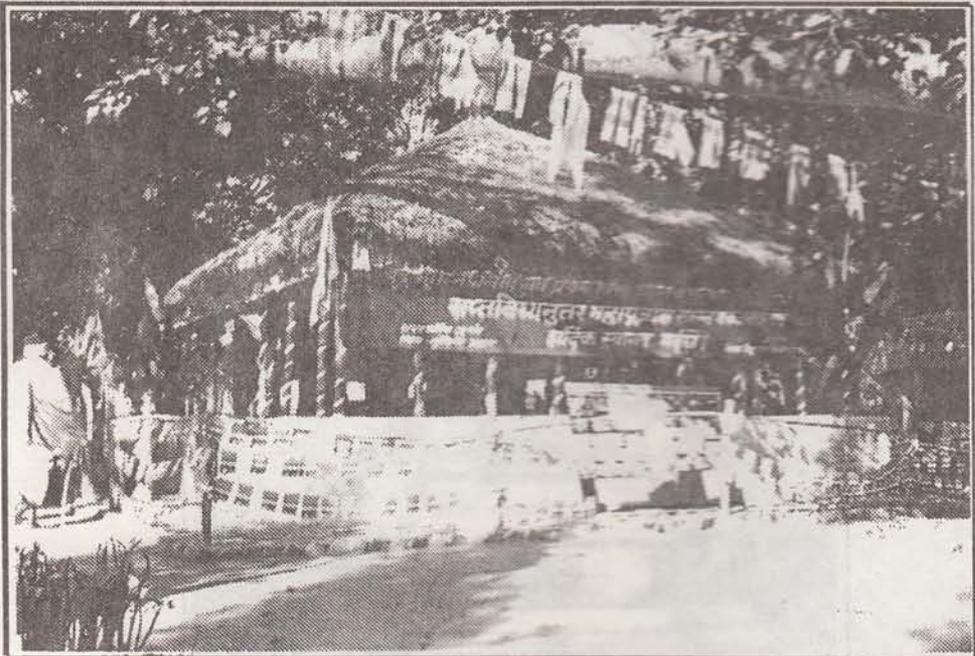
ने.सं. १९९९ सिपुन्हि
वि.सं. २०५५ माघपूर्णिमा

बु.सं. २५४२
इ.सं. १९९९ फर्बरी

विश्वविद्यालय

वन्दन पूजन देशनताया (नु) मोदन (I) ध्येषण याचनताया ।
यच्च शुभं मयि संचितु किञ्चिद् बोधय नामयमी अहु सर्वम् ॥

(कविप कविप कविप कविप कविप)

बोधिज्ञानको अभिलाषाले पूर्ण मांस मद्य वर्जित सातप्रकारको विधिद्वारा पूजा गरिने प्राणीहितार्थको पूजा बुद्धजन्मस्थान लुम्बिनीमा ३६५ पटक हुने गरी कार्तिक १५ गतेदेखि शुरूभएको बौद्धभण्डाले शोभित पूजास्थल मण्डप ।

आनन्द भूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

सल्लाहकार
भिक्षु कुमार काश्यप
फो. नं. २७१४२०
तीर्थनारायण मानन्धर
फो. नं. २७०३६६

सम्पादक
सुवर्ण शाक्य
फो. नं.- २६१४६४

मुद्रण प्रबन्ध
अष्टमुनि गुमाजु
फो. नं.- २५४१११

व्यवस्थापक एवं प्रकाशक
भिक्षु धर्ममूर्ति
सचिव आनन्दकुटी विहार गुठी
स्वयम्भू - २७१४२०

वितरण व्यवस्था सहयोगी
केदारनाथ श्रेष्ठ - २४६६६०

प्रधान - कार्यालय
आनन्दकुटीविहार, स्वयम्भू, काठमाडौं
पो.ब. नं. ३००७, फोन: २७१४२०

वर्ष २६ - अङ्क १० - बु.सं. २५४२ - पौषपूर्णिमा

बुद्धवचन

पमादमनुयुञ्जन्ति बाला दुम्मेघिनो जना ।
अप्पमादञ्च मेधावी धनं सेट्ठव रक्खतीति ॥

मूर्खहरू प्रमादी भई हिँड्छन् तर पण्डितहरूले श्रेष्ठ भएको
धन रक्षा गर्ने भैं अप्रमादलाई रक्षा गर्छ ।

बालनक्षत्र अर्थात् शरीरमा खरानी र गोबरले दली ७ दिनसम्म
अश्लील शब्द बोली यताउती घुमिरहने पर्व मनाई, ढोका ढोकामा
गई जगात सांग्ने गरेको बेला त्यहाँका आर्यश्रावकहरूले भगवान् बुद्धलाई
भिक्षुहरूसँग भिक्षाटन नगरी विहारमै रही भोजन गर्न अनुरोध गरे ।
७ दिन बितेपछि उनीहरूले भगवान्लाई भने कि कहीं नगई भगवान्ले
दुःख सहनुप्यो । यो कुरा सुनी भगवान्ले भन्नुभयो कि मूर्खहरूको
काम नै त्यस्तो हुन्छ, प्रज्ञावान्हरूले सारयुक्त धर्मलाई रक्षा गरे झैं
अप्रमादलाई रक्षा गरी अमृत महानिर्वाण संपत्ति प्राप्त गरिलिन्छ भनी
उपयुक्त गायत्रि बताउनुभएको हो ।

वार्षिक ग्राहकशुल्क रु. ६०।-

आजीवन ग्राहकशुल्क रु. १०००।-

एक प्रतिको रु. ६।-

मदिरा एवं सूतीजन्य वस्तु उत्पादन विज्ञापन

भगवान् बुद्धले आफ्नो उपदेशमा बताउनुभएको शीलमध्ये अम्मली वस्तुको सेवन नगर्नु पनि एक हो । अम्मली वस्तु सेवन गनलि हुने बेफाइदाहरू प्रत्येक व्यक्तिको समक्ष अनुभव हुने गरी बतइएको छ । सुख चाहनेले दुःखलाई निवारण गर्नुपर्ने सिद्धान्त नै बुद्धको पहिलो मौलिक सिद्धान्त हो । अम्मली वस्तुले दुःख भोगेको सिवाय सुख प्राप्त गरेको कहीं पनि देखिएको छैन । अनित्य अन्त्यको संसारमा क्षणभर सुख हुने कुरा धेरै छन् । अम्मल पनि त्यस्तै वस्तु हो जुन क्षणभर सुखको भान हुने हुन्छ । मानिसको क्षणभर भएपनि सुख भोग्ने स्वभावले मानिसलाई कुनैपनि कुरामा अम्मली बनाउँछ । दुःखको सोच बिचार गुमाउने वस्तुमा अम्मल एक प्रमुख वस्तु मानिएको छ ।

संसारमा मानिसहरू धेरै कुरामा अम्मली हुन्छन् । देखिने अम्मलीमध्ये सुरापान र सूतीजन्य-वस्तु नै मुख्यतया रहेको छ । विश्वमा यस्ता वस्तु धेरै उत्पादन हुन्छन् । कुनैपनि राष्ट्रको अर्थतन्त्र नै अम्मली वस्तुमा अड्केको पनि देखिएको छ । यसले थाहाहुन्छ कि विश्वमा यस्ता अम्मली मानिस धेरै छन् र अम्मल बढी उत्पादन हुन्छ । जुन कुराले हानि नोक्सानी र घात प्रतिघात गर्दछ त्यही कुरा नै बढी प्रिय भएको र बढी प्रयोग गर्ने रहेका छन् भन्ने थाहाहुन आएर पनि मानिस त्यसप्रतिको चेतनता कम राख्छन् भन्ने कुरा पनि यसले सिद्ध गरेको छ ।

प्रत्येक स्वस्थसमाज चाहनेले अम्मलको विरोध गरेको हुन्छ तापनि बाध्यताको नाममा यसलाई बढावा दिइरहेको पनि पाइएको छ । संयुक्त संराष्ट्रघ यसप्रति चिन्तित छ । विश्व स्वास्थ्यसंघ यसको निवारणमा जोडतोडले अगाडि बढिरहेको छ तापनि यसको प्रयोग बढिरहनुमा पढे गुनेका सज्जन भनाउँदाभन्दा हार्दिक सुजनता रहेका मानिसहरू बढी चिन्तित देखिन्छन् । लोग्नेलाई रक्सी खाएर आफ्नो स्वार्थ पूर्ति गर्ने र स्वास्नीलाई रक्सी खाएर आफूले आनन्द लुट्ने प्रवृत्तिको समाज विश्वमा बढ्दो छ । व्यक्तिगत कुरा ठानी आफू एकलैले मनपरी गर्न चाहने मानिस भएको राष्ट्र पनि बढ्दो छ । त्यस्तो स्थितिमा समाज र राष्ट्रको हित चाहने राष्ट्रिय व्यक्तिहरू को खाँचो विश्वमा रहेको छ । यस्ता व्यक्ति रहेमा पनि न्यूनतम मात्रामा रहने भएकोले हटाउनुपर्ने कुरा पनि हटाउन सकिरहेको छैन ।

हालै बुद्ध जन्मभूमि नेपालमा एउटा ठोस कदम यसतर्फ चालिन लागेको अति सल्लाहनीय समा-

चार प्रकाशमा आएको छ । अम्मलविषयमा मनन गरी मदिरा एवं सूतीजन्य वस्तुको उपयोग गर्न गरिने विज्ञापन नगराउन विद्युतीय साधनद्वारा प्रचार प्रसार हुने ठाउँबाट यस्ता विज्ञापन नगराउने निर्णय लिएको छ । यो निर्णयबाट यथाशीघ्र कायन्वयन गरेमा श्री ५ को सरकार अति धन्यवाद एवं कृतज्ञताको पात्र हुनेछ ।

पैसा नै विकास ठान्ने द्रव्यपिशाचहरू एवं सामन्ती विचार बोकेका मानिस वा व्यापारीहरू यसको विरोधमा बखेडा उठाउन तम्सिन सक्छन् । आवश्यकता भनेको आफूले जन्माउने कुरा हो । आवश्यक नभएको बस्तु संसारमा केही हुँदैन । आवश्यकताको सीमा निर्धारण गर्नु नै सुखको बाटो हो । सीमित साधन र स्रोतको चर्चा नै वास्तवमा यथार्थ आवश्यकता हो । आफ्नै खूट्टामा उभिएर विकास गर्दै जानु वास्तविक उन्नति र सन्त्वा विकास हो । कुबाटो अपनाएर विलासिता बढाउनु विकासको नाममा अगति हो । आफै रोगले वा बुढ्याईले मर्नु प्राकृतिक सुगति हो भने आत्महत्या गर्नु सरासर अगति हो । यसतर्फ विचार गरी श्री ५ को सरकारले अम्मलको बस्तुमा नियन्त्रण गर्न खोजिएको वास्तविक रूपमा राष्ट्रको हित चाहेर देशवासीको सुस्वास्थ्य एवं आरोग्यको कामना गरिएको हो । यस कार्यमा सबै सज्जन एवं राष्ट्रहित, जनहित चाहनेले सघाई समर्थनमा जानेछ भन्ने आनन्दभूमि आशा राख्दछ र यस कार्यको श्भारम्भको लागि साधुवाद व्यक्त गर्दछ ।

(ज्ञानमाला)

विश्वन्तरद्वारा सान्त्वना

अनु:- दिव्यरत्न तुलाधर

कीर्तिको लागि छोरा छोरी दान दिए ।

निर्दयी दुष्ट भैं भएँ रानी ।

लोकको दृष्टिमा पापी भैं भइदिएँ

क्षमा मार्गें तिमिसँग रानी !

मोहको बसमा परी बिलाप नगर,

ज्ञान दृष्टिद्वारा हेर रानी !

माता-पिता तथा प्रिय पुत्र-पत्नी,

विषयको जाल भनी ठानी ।

छोडी जानुपर्छ आफ्नो देह पनि,

रहँदैन बाकी रानी !

त्यागको महत्त्व बताइसकेँ,

निश्चय धैर्य गर्नु है रानी,

त्यसै खेर जाँदैन है गरिएको कीर्ति,

पछिसम्म बाकी हुन्छ रानी ।

दश अकुशल— १

— आर्युष्मान् शोभन

सुमंगल विहार

प्राणातिपातो— यहाँ 'पाण' (प्राण) एवं 'अतिपात' यी दुई शब्दहरू छन् । लोकव्यवहारमा 'पाण' सत्त्वलाई भनिन्छ । परमार्थ स्वभावले रूप जीवित एवं नाम जीवित 'पाण' हो । 'अतिपात' शब्दमा 'अति' शब्द शीघ्रार्थक एवं अतिक्रमणार्थक हो । अर्थात् आफ्नो कर्मको अनुसार पूरा समयसम्म नरहन दिएर शीघ्र (समयभन्दा पूर्व) विघात गर्नु प्राणातिपात भनिन्छ । अथवा कुनै शस्त्र आदिद्वारा अतिक्रमण गरेर जीवितेन्द्रियलाई निपात गर्ने चेतनालाई प्राणातिपात भनिन्छ । 'प्राणस्स अतिपातो प्राणातिपातो' सत्त्व अर्थात् जीवितेन्द्रियलाई शीघ्र अतिक्रमण गरेर विघात गर्ने कारणभूत चेतना नै प्राणातिपात कर्म हो ।

उपर्युक्त कथनको अनुसार कुनै दोस्रो सत्त्वलाई स्वयं बध गर्न रूपकाय प्रयोग एवं त्यसको बध गरी देऊ— यस प्रकारको आज्ञा रूपवाक् प्रयोगको उत्पाद गर्ने बधक चेतना 'प्राणातिपात' हो ।

अङ्ग प्रयोग— अकुशल कर्म कर्मपथ हुनेखाले पनि हुन्छ र कर्मपथ नहुनेखाले पनि हुन्छ (अपाय-भूमिसम्म पुन्याउने खाले पथभूत कर्मलाई नै 'कर्मपथ' भनिन्छ) । यदि यो (अकुशल कर्म) कर्मपथ हुन्छ भने यी मध्ये अपायभूमिमा प्रतिसन्धि फल दिनमा समर्थ-जनकशक्ति मुख्यरूपले हुन्छ । यदि कर्मपथ हुँदैन भने त्यो प्रतिसन्धि फल दिनेखाले हुन पनि सक्छ नहुन पनि सक्छ । 'कर्मपथ भयो कि भएन— यस ज्ञानलाई

निश्चय गर्नको लागि त्यससंग संबद्ध अङ्ग (लक्षण) सम्पन्न (परिपूर्ण) भयो कि भएन— त्यो हेर्नुपर्छ । यदि सम्बद्ध अङ्ग सम्पन्न हुन्छ भने त्यो कर्मपथ हुन्छ र यदि सम्पन्न हुन्न भने त्यो कर्मपथ नभएर केवल कायदुश्चरित्र, वाक्दुश्चरित्र या मनोदुश्चरित्र मात्र हुन्छ । त्यसैले यहाँ अङ्ग एवम् प्रयोगको वर्णन गरिन्छः-

“पाणो च पाणसञ्जिता घातचित्तञ्चुपकमो ।

तेनेव मरणञ्चाचति पञ्चिमे बधहेतुयो ॥

यस गाथाको अनुसार प्राण, प्राणको संज्ञा (अर्थात् यो थाहा हुनुपर्छ कि यो प्राण हो), घात (बधक), चित्त उपक्रम अर्थात् त्यस कर्ममा उत्साह-रूप वीर्य तथा त्यस उत्साहको कारण मृत्यु— यी पाँच प्राणातिपातको बधक चेतनाको कारणभूत अङ्ग हुन् । यी पाँच अङ्गहरू परिपूर्ण भयो भने प्राणातिपात कर्मपथ हुन्छ । अगाडिका चार अङ्गहरू परिपूर्ण (सम्पन्न) हुँदा यदि पाँचौं अङ्ग सम्पन्न हुँदैन अर्थात् यदि मरण हुँदैन भने प्राणातिपात कर्मपथ हुँदैन । आपत्ति (अपराध) स्यानो वा ठूलो हुनु, मन सत्त्व स्यानो हुनु एवं ठूलो हुनुमा निर्भर गर्दछ तथा सत्त्वको शील-आदिमा निर्भर गर्दछ । यदि सत्त्व स्थूल हुन्छ भने त्यसको जीवितकलाप पनि धेरै हुन्छ, अतः त्यसको बध (हत्या) मा अधिक आपत्ति (पाप) लाग्छ । यदि बुई सत्त्व स्यानो वा स्थूलतामा अथवा शीलमा बराबर हुन्छ, भने उसको बध गर्ने समयमा जसलाई

मानं अधिक प्रयोग (प्रयत्न) हुन्छ त्यसको बधमा
अधिक पाप लाग्छ ।

“सहृत्तिको आणत्तिको निस्सगियो च थावरो ।

विज्जामयो इद्धिमयो पयोगा छयिमे मता ॥

१. साहृत्तिक प्रयोग— आफ्नो हातले वण्डशस्त्र आदि
लिएर गर्नुलाई ‘साहृत्तिक प्रयोग’ भनिन्छ ।

२. आणत्तिक प्रयोग— मुखद्वारा, लेखेर संकेत बनाएर
या सन्देशवाहकद्वारा हत्याको लागि जुन आज्ञा
दिइन्छ, त्यसलाई आणत्तिक प्रयोग भनिन्छ ।

३. निस्सगिय प्रयोग— तीर, बन्दूक, भाला ढुङ्गा या
वण्ड आदि फ्याँकेर बध गर्नुलाई निस्सगिय प्रयोग

भनिन्छ ।

४. थावरा प्रयोग— मानको लागि बाटोमा खाडल
आदि बनाएर राख्नु या टाइम-बम आदि राख्नु
तथा बन्दूक आदि माने शस्त्र बनाउनु आदिलाई
थावरा प्रयोग भनिन्छ ।

५. विज्जामय प्रयोग— तन्त्र, मन्त्र, योगिनी आदिद्वारा ।
बध गर्नुलाई विज्जामय प्रयोग भनिन्छ ।

६. इद्धिमय प्रयोग— कर्मज ऋद्धिको बलले बध गर्नु-
लाई ‘इद्धिमय प्रयोग’ भनिन्छ ।

हराइरहेको आँखा

— लक्ष्मी श्रेष्ठ

मेरो गीतमा मेरै दर्द लुकेको

आभास भैरहेछ,

मेरो संगीतमा कसैको आँखा

लुकेको आभास हुन्थ्यो ।’

आज मेरो हराइरहेको

आँखा मेरै सडकछेउ

पुगी यता उता

एक राउण्ड भौँतारी

कसैको आँखा खोजी फर्केको

आभास भैरहेछ ॥

मेरो कर्पू लागिरहेको मन

एक्कासी शान्त भएर मेरै मन

भिन्न पसेको आभास भैरहेछ ॥

किनकि मैले

आँखा ओछ्याइरहेको सडकमा

कसैले कसैको आँखा

खोजिरहेको पाएँ ॥

म भन्छु मेरो आँखा कहाँ हरायो ।

बल्ल भेट्टाएँ मेरो आँखा उही सुगतमा

खीन भएको ।

आजका बौद्धदर्शनहरू हिजाँको बुद्धधर्मका रूपान्तरण

सुखसत्य

— पुरुष शाक्यवंश

महासुखधर्म आचार्य पद्मसम्भवको पिता सिद्ध इन्द्रभूतिले आठौँ शताब्दीतिर प्रतिपादन भएको विश्वास गरिन्छ । यो धर्म अति प्रगतिशील, क्रान्तिकारी तथा प्राकृतिक धर्म भएको पाइन्छ । यसै कारण छोटो समयमा यो धर्म देशहरूमा लोकप्रिय बन्न गयो । यस धर्मले बौद्धधर्मको स्थविरवाद र महायानलाई आफ्ना सम्प्रदायमा गाँस्नुको साथसाथै भारतका अरु धेरै धर्महरूलाई पनि यसको प्रभावमा ल्यायो । इन्द्रभूति उडीसाको एक राजा भएको विश्वास गरिन्छ । वहाँको गुरु अनंगवज्र भएको बताउँछ । साधनमालामा इन्द्रभूतिलाई कुक्कुल्ला साधनको आभिष्कारक भएको बताउँछ । बुद्धधर्म शील र समाधिमा आधारित हो । पछि यस धर्मलाई स्थविरवाद र महायानीहरूले शील र दर्शनको आधारमा सञ्चालन गरेर समाधिलाई कम महत्त्व दिन गयो । फलस्वरूप बृहत् रूपमा दर्शनको प्रगति भयो । तर प्रत्यक्षरूपमा अर्हत्हरूको अभाव हुँदै गयो । यस महासुख धर्मले दर्शन र समाधिलाई अपनायो, शील धर्मलाई परित्याग गर्‍यो । समाधि अपनायो तर बौद्धधर्मअनुरूप नभई हठयोगअनुरूप हुन गयो । यसबाट पुनः सिद्धत्व प्राप्त गर्यो तर अर्हत्त्व गुमायो ।

महासुखधर्म आचार्य नागार्जुनको शून्यवाद र आचार्य असंगको अद्वैतवादको समीकरणबाट प्रभाव भएको पाइन्छ भने यसको समाधि हठयोग खासगरी महादेवको शिवशक्तिमा टल्किएको पाइन्छ । यस

धर्मले प्रकृतिलाई बढी जोड दिएकोले अरु बौद्धधर्म जस्तै घरवार तथा धर्मसंपत्ति आदिको त्याग गरी भिक्षु नै बन्नुपर्छ भन्ने कुनै प्रावधान छैन । त्यसकारण यो धर्म केवल भिक्षुहरूको मात्र नभई सर्वसाधारण जनताको निम्ति बन्न गयो । यो नै धर्मक्षेत्रमा एउटा क्रान्तिकारी परिवर्तन हो । खासगरी बौद्धहरूको निम्ति हुन त यस धर्ममा शीललाई प्रोत्साहन नदिए पनि खास अभिषेक गर्ने बेलामा गुस्ले शिष्यलाई प्राणी हिंसा नगर्ने र मद्यपानको सेवन नगर्ने दोक्षा दिइन्छ तर यसै सम्प्रदायका सिद्धहरूको आचरण र वाणीहरूलाई विचार गर्दा यो शील पूर्णरूपमा पालन नभएको पाइन्छ ।

तन्त्रयान केवल दर्शनको आधारमा मात्र स्थापित भएको धर्म नभई पूर्ण वैज्ञानिक आधार पनि बोकेको क्रान्तिकारी तथा परिवर्तित धर्म हो । यो तान्त्रिक धर्म तेस्रो शताब्दीदेखि शुरु भई पन्ध्रौँ शताब्दीसम्म रात्रो अवस्था अथवा बाह्रसय वर्षसम्म पनि रात्रो अवस्थामा चलेको पाइन्छ । यी बाह्रसय वर्षको अवधिसम्ममा यस धर्मभित्र विभिन्न धर्मले प्रवेश गर्यो । यो महासुख धर्म आठौँ शताब्दीमा उदय भएको धर्म हो । यस धर्मले सातसय वर्ष लामो अवधिसम्ममा हीनयान, महायान सबै बौद्धधर्म यस महासुख धर्ममा समागम गरायो । यस धर्ममा विभिन्न धर्महरूको मान्यतालाई बोकेको कारण यो धर्म समय समयमा परिमार्जन हुँदै गयो ।

बाह्र तेह्रसय वर्षसम्म विभिन्न वैज्ञानिक आधा-

रबाट सञ्चित भएका विभिन्न विषयहरू र दर्शनहरू कारण यो तन्त्रयान यति विशाल बन्न गयो कि त्यसको वर्गीकरण गर्नु अति आवश्यक पर्न गयो । यसै आवश्यकताअनुसार सम्पूर्ण तन्त्रयानलाई मूलरूपमा चार विषयमा विभाजन गर्यो । त्यो हो क्रियातन्त्र, चर्यातन्त्र, योगतन्त्र र अनुत्तरयोगतन्त्र । यस मूल चार तन्त्रहरूलाई पनि विभिन्न उपविभागमा विभाजित हुँदै गयो । जस्तो बाह्यज्ञान, तत्त्वज्ञान, तत्त्वसूक्ष्मज्ञान । त्यस्तै हेतुको आधारमा हेतु, फल र उपाय त्यस्तै शील र दर्शनको आधारमा, साधकको संस्कार र रुचिको आधारमा अर्को स्त्री-पुरुषको र उभयको आधार आदिमा । यो महासुखधर्म खासगरी अनुत्तर योगान्त्र अन्तर्गतको स्त्री-पुरुष र उभयअन्तर्गत भएको विश्वास गरिन्छ । यो महासुखधर्म सम्पूर्ण तन्त्रयानको सानो एक भागमात्र हो तर पनि छोटो समयमा नै यस महासुखधर्म विशेष प्रचार प्रसारको साथै अति लोकप्रिय बन्न गएकोले यो एउटा अति महत्त्वपूर्ण विषय बन्न गयो ।

जसरी तन्त्रयानलाई जान्न धेरै विषयमा ज्ञान हुनु आवश्यक छ । त्यस्तै यी महासुख धर्मलाई जान्न, बोध गर्न यस विषयवस्तुको खास परिचय, त्यस बेलाको समय, समाज र मान्यताको ज्ञान हुनु अति आवश्यक छ, होइन भने अर्थको अन्त्य पनि हुन सक्छ । तसर्थ यस विषयमा जान्न प्रयास गरौं ।

महासुखधर्म समय, परिस्थिति र मान्यताले ल्याएको एक खास धर्म हो । स्थविरवाद र महायान सम्प्रदायको दर्शनको प्रभावले बौद्धधर्ममा विशाल दर्शनको भण्डार र विश्वविद्यालयहरू खडा गर्ने ठूलो मद्दत गर्यो तर यसबाट न कुनै अर्हत् र सम्यक् संबुद्ध जन्माउन मद्दत नै मिल्यो नभिक्षुहरूमा दिनपर दिन गिर्दै गएको आचरण शुद्ध पार्न खास मद्दत नै मिल्यो । बौद्धतन्त्रयान आफ्नो जन्मको संगतगै सन्ध्याभाषाको प्रावधानसमेत बोकेर आएको कारणले यस तन्त्रयानअन्तर्गतका प्रायः सबै धर्मलाई पनि सन्ध्याभाषाको प्रावधान त्यतिनै आवश्यक भएको छ । तसर्थ यो महासुखधर्म पनि दुई धारमा

आधारित भएको पाइन्छ । एउटा दर्शनको आधारमा केवल प्रतीकको रूपमा अर्को यथार्थ साधना र अभ्यासको रूपमा, त्यसकारण यम धर्ममा जुन शक्तिको रूपमा देवीदेवको आनिङ्गन गरेका मूर्तिहरू र तस्त्रीहरू, दर्शनको आधारमा केवल प्रतीकको रूपमा प्रस्तुत गरेको पाइन्छ भने त्यही रूपअनुसार साधना र अभ्यासमा गुह्यरूपका साधकहरूलाई अभिषेकमा निर्देश दिन्छ । त्यसकारण अभिषेकको समयमा माला, गन्ध र विभिन्न वस्त्रहरूबाट सुसज्जित भई नवयुवक युवती सुन्दर मुद्रामा गुरुको समीप गएर वज्राभिषेकको निमित्त प्रार्थना गर्छ, यसरी मुद्रामा रहेका जोडी जोडी शिष्यहरूलाई आचार्य वज्रसत्त्वको मन्दिर लैजान्छ । मन्दिरमा वज्राचार्य मुद्राको साथ शिष्यको तान्त्रिक विधानअनुसार अभिषेक गर्छ ।

यस मुखसत्यको विविन्न तरिकाबाट प्रस्तुत गरेको पाइन्छ, त्यसमध्ये मुख्य मुख्य दर्शनहरूमात्र प्रस्तुत गर्न यहाँ प्रयास गरिन्छ । यी यस प्रकारका हुन् -

मूल-तत्त्व न साकार नै छ न निराकार नै, बुबै तत्त्वबाट भिन्न छ । त्यसको निमित्त न शून्यको भोग गर्छ न अशून्यको नै । त्यसकारण न शून्यको परित्याग न अशून्यको नै किनकि शून्यको र अशून्यको भाव गर्नाले अनल्प कल्पनाको उदय हुन्छ । प्रज्ञोपायमा यसरी उल्लेख गरेको पाइन्छ -

प्रज्ञोपायसुयुक्तात्मा सर्वसिद्ध पराङ्मुखः ।

जन्मनादेव संसिध्येत् तत्त्वाभ्यासे कृतश्रमः ॥

त्यस्तै शून्य र अशून्यको परित्यागले संकल्पको जन्म हुन्छ । त्यसैले बुबैलाई चटक्क छोड्नुपर्छ किनकि परमार्थ निविकार निष्काङ्क्ष । (आकाङ्क्षा रहित) तथा कल्पना मुक्त छ । त्यसकारण शून्यता नै प्रज्ञा हो प्राणीमात्रलाई अनुकम्पा गर्ने आकांक्षा नै उपाय हो । यसरी प्रज्ञोपायको अर्थ हो प्रज्ञा र उपायको मिलन । यसको उपलब्धी अथवा प्रज्ञा र उपायको उपलब्धीबाट नै परमार्थको मिलन हुन्छ ।

(क्रमशः)

बुद्धको मूल शिक्षा

- मन्दिरा महर्जन

बुद्धको मूल शिक्षा अध्ययन गर्दा सर्वप्रथम शिक्षाको बाटोमा केही कुरा थाहापाउनु उचित हुन्छ। शिक्षा भनेको संद्वान्तिक कुरा हो। यसको लागि पहिले संद्वान्तिक ज्ञान हुनुपर्छ। योबिना कुनैपनि मानिस मानिस बन्न सक्दैन। शिक्षा भनेको मानिस आफूले अरुप्रति गर्नुपर्ने शिष्ट व्यवहार, राम्रो रहन सहन र सफा सुगधरी भएर बस्नु हो। शिष्ट व्यवहार भन्नाले आफूभन्दा ठूलो मानिसलाई गर्नुपर्ने आदर, सम्मान, सानोलाई गर्नुपर्ने माया ममता र अरु सबै यस पृथ्वीमा भएका प्राणीप्रति गरिने सौहार्दपूर्ण व्यवहार भन्ने बुझिन्छ। रहन सहन भन्नाले आफ्नो बरिपरि रहेका सबै छिमेकीहरूसँग मिलेर बस्नु, आफ्नो घरमा आफूले गर्नुपर्ने कर्तव्य पूरा गरी घरव्यवहारमा शान्ति सुव्यवस्था गर्नु भन्ने बुझिन्छ। त्यसैगरी सफा सुगधर भन्नाले आफूमात्र सफा नभई आफू बस्ने ठाउँ बरिपरिको स्थानलाई सफा सुगधर राख्नु भन्ने बुझिन्छ। त्यसकारण शिक्षा भनेको कुनै विषय राम्रोसँग पढेर त्यसको ज्ञाता बनी विद्वान् हुनुमात्र हैन।

बौद्धधर्ममा कुनैपनि कार्य गर्दा सर्वप्रथम पञ्चशील प्रार्थना गरिन्छ। पञ्चशीलको प्रार्थना गर्नु र पालन गर्नुमा धेरै फरक छ। यसको प्रार्थना गर्नु त दस्तुर हो। यसलाई पालन गर्नुमा धेरै फरक छ। बुद्धधर्ममा बुद्धले भन्नुभएको थियो- "कुनै पनि काम गर्दा, कसैको उपदेश सुन्दा पहिले तिनले भन्न खोजेको कुरा राम्रोसँग बुझ, यदि तिमिले बुझेका छैनौ भने त्यसलाई कसरी व्यवहारमा पालन गर्छौ।" वहाँका अनुसार कुनैपनि धर्ममा शिक्षा लिँदा पहिले बिचार गर्नुपर्छ त्यसबाट हामीलाई फाइदा छ कि छैन। त्यो पढेर हामीलाई के

हुन्छ जान्नुपर्छ अनि त्यसलाई आफ्नो व्यवहारमा उतार्नुपर्छ। धर्ममा कुनैपनि जबरजस्ती छैन। कुनैपनि कुरा सुन्ने मानिसले आफूले सुनेको कुरा राम्रो छ, त्यसले आफ्नो हित गर्छ, त्यसको पालन गर्दा सबैको राम्रो हुन्छ भनेमात्र त्यसलाई व्यवहारमा उतार्नुपर्छ। जबसम्म सिक्ने व्यक्तिको आफूले केही कुरा सिक्नुपर्छ, पढ्नुपर्छ र जान्नुपर्छ भन्ने मनमा हुँदैन तबसम्म त्यस व्यक्तिलाई जति शिक्षा, उपदेश दिएपनि त्यस व्यक्तिलाई सुघान्न सकिँदैन। त्यसैगरी शिक्षकले विद्यार्थीलाई शिक्षा दिँदा पनि जबसम्म विद्यार्थी स्वयंले पढ्नुपर्छ भन्ने धारणा राख्दैन तबसम्म त्यस विद्यार्थीलाई पढाउने शिक्षकले जतिसुकै राम्रोसँग पढाए पनि त्यस विद्यार्थीले केही पनि पढ्न सक्दैन। त्यसकारण पढ्नको लागि विद्यार्थीमा मनदेखि पढ्छु भन्ने धारणा उत्पन्न हुनुपर्छ। बुद्धले दिनुभएको मूल शिक्षा हो -

शील - सदाचार

समाधि - एकाग्रता र

प्रज्ञा - विवेक बुद्धि।

शील भनेको सदाचार हो। शील भनेको राम्रो आचरण र शिष्ट व्यवहार गर्नु हो। हामीले शील प्रार्थना गर्दा "बुद्ध शरणं गच्छामि" भनेर गछौं तर यसको मतलब बुद्धधर्ममा आत्मसमर्पण गर्छु भनेको होइन। यसको मतलब त शपथग्रहण गरेको हो। बुद्धले दिनुभएको शिक्षा राम्रो छ, उहाँले दिनुभएको शिक्षा अनुसार आचरण गर्दा हामीलाई फाइदा छ, त्यसकारण हामी त्यसै अनुरूप आचरण गर्छौं भनेको हो।

आनन्दभूमि

सदाचार भनेको उहाँले विनु भएको शिक्षा अनुसार आफू भन्दा ठूला व्यक्तिहरू प्रति कस्तो व्यवहार गर्नुपर्छ त्यस्तो व्यवहार हो । यसरी आदर प्रकट गर्नु नै शील हो र त्यो नै शिष्टाचार पनि हो । उहाँले आफू भन्दा ठूलोलाई कसरी व्यवहार गर्नुपर्छ भनेर सिकाउनु भएको छ । यदि कुनै ठाउँमा एक अर्को प्रति शिष्ट व्यवहार गरिंदैन भने जतिसुकै पढेको विद्वान् भएपनि त्यहाँ कहिल्यै शान्ति हुन सक्दैन तर हामीलाई शान्ति चाहिएको छ । यस किसिमको ज्ञान हामी बाहिरबाट प्राप्त गर्छौं तर ज्ञानी हुनुपर्छ भने भावना मनदेखि उत्पन्न हुन्छ र यो नै शील हो ।

चित्त एकाग्रता गर्नु नै समाधि हो । चित्त एकाग्रता नभइकन कुनैपनि व्यक्तिले आफूले गरिरहेको काम राम्रोसँग गर्न सक्दैन । यदि कुनैपनि व्यक्तिले सफलता हासिल गर्न चाहन्छ भने उसले आफ्नो चित्तलाई एकाग्रता गर्न सक्नुपर्ने हुन्छ । यो विशेषगरी विद्यार्थीहरूलाई आवश्यक पर्छ साथै अरू व्यक्तिलाई आवश्यक पर्छ । यदि चित्त एकाग्र हुंदैन भने उसले एउटा कुरा भन्दा अर्को सुनिरहेको हुन्छ, एउटा कुरा गराउँदा अर्को कुरा गरिरहेको हुन्छ जसले गर्दा उसले आफ्नो काम राम्रोसँग गर्न सक्दैन । त्यसैले कुनैपनि काम गर्दा समाधि वा एकाग्रता भएन भने कुनैपनि काम सफलतापूर्वक गर्न सक्दैन । त्यसैले कुनैपनि काम गर्दा एकाग्रताको मुह्यतया जरूरी हुन्छ ।

प्रज्ञा भनेको विवेक बुद्धि हो । बुद्धधर्म अनुसार हामीलाई शुद्ध विवेक बुद्धिको आवश्यक छ तर त्यस्तो किसिमको शुद्ध प्रज्ञा हामीमा छैन । हामीलाई स्थानोचित प्रज्ञाको आवश्यक छ । स्थानोचित प्रज्ञा भन्नाले समय र स्थान अनुसार काम गर्न सिकनु हो । यसै सन्दर्भमा

एउटा बौद्ध कथा उल्लेखनीय छ -

एकजना राजा अति चिन्ताग्रस्त भई दरवारको झ्यालबाट बाहिर हेरिरहेका थिए । त्यस समयमा बाटोमा एकजना शान्त रूप भएको भिक्षु देख्यो र यो देखेर उहाँलाई पनि आफ्नो चिन्ता सबै हटाई शान्त अनुभव भए जस्तो लाग्यो जसको कारणले गर्दा उनले त्यस भिक्षुलाई दरवारमा बोलाएर आफ्नो भोजन नै भिक्षा दिएर पठाए । त्यो भिक्षुले एउटा पाटीमा गएर भोजन गर्न गए जहाँ दुइजना दम्पती भिखारी पनि बस्दा रहेछन् । तिनीहरूले पनि त्यो भोजन भिक्षुसँग मागेन खाए । त्यसपछि भिक्षु त्यहाँबाट हिँडे तर त्यस भिखारी दम्पतीलाई भने पछि पछि पनि त्यसप्रकारको भोजनको तलतल लागिरह्यो जसको कारणले गर्दा केटा भिखारीले पहिले भिक्षुले भोजन वस्त्र धारण गरी दरवारमा भिक्षा माग्ने गए र दिएर पनि त्यसै तर यस बेला राजाले आफ्नो राजकुमार र मन्त्रीलाई त्यसको घर पत्ता लगाउन पछि पछि लगाए । त्यस केटा भिखारी भिक्षा लिएर पाटीमा पुगेपछि आफ्नो पहिलेको रूपमा आए । यो देखेर उसको पछि लागेको दुवै व्यक्ति छक्क परे । त्यसपछि अब राजालाई के ज्ञापक दिने भनेर उनीहरूको मनमा चिन्ता पर्न थाल्यो । साँचो कुरा भनी भने राजाको मन विप्रेला भन्ने डर, झूठो बोली भने कसरी बोली तरपनि उनीहरू दरवार फर्के र राजाले सोधेको प्रश्नको उत्तर मन्त्रीले दिए । उनले भन्यो कि त्यो भिक्षु त पाटीको नजिक पुग्ने बित्तिकै लोप भएर गयो । राजाले यो कुरा सुनेर के बिचार गरे भने तिनीहरू पछि पछि आएको चाल पाएर उहाँलाई अछिरो लागेर आफ्नो ऋद्धिद्वारा लोप हुनुभयो होला । यो सोचेर राजाले झन् झन् अनुभव गर्नुभयो कि राजाले त्यस्तो अलौकिक शक्ति भएको भिक्षुलाई भिक्षादान गर्न पाए ।

बिगुल

— प्राणपुत्र, बागलुङ

अहंत् ध्वजा फहराउँदै, बुद्ध शिक्षा घन्काउँदै
बढ भिक्षु बनी अघि, शान्तिसमरभूमिमा

तिम्रो चीवरको दर्शनले, बन्छ रागी त्यागी यहाँ फेरि किन डराउँछौ, भिक्षाटन चारिका गर्नमा
तिम्रो पाइलाको स्पर्शले, बन्छ नकं स्वर्ग यहाँ किन लुकी लुकी वन्छौ, भोगी भई विहारमा ।

सुख भोग लत्याउँदै, दुःख बोध जगाउँदै
हिँड भिक्षु बन्न शहीद, क्रान्ति किरातभूमिमा ।

तिम्रो मंत्री करणाले, पग्लन्छ हृदय दुष्टको यहाँ फेरि किन अल्छी मान्छौ, अज्ञानी बोध गर्नमा
तिम्रो आर्य सिंहनादले, पछन् शरण विरोधी यहाँ किन ठगी ठगी हिँड्छौ, पुरोहित भई शासनमा ।

पापकर्म छोडाउँदै, कुशल कर्म गराउँदै
बन भिक्षु मार्गदर्शक, भ्रान्ति कर्मभूमिमा ।

अष्टाङ्गिक मार्ग पाए, हिँड्छ लंगडो पनि यहाँ फेरि किन ढिल्याउँछौ, अपाङ्गलाई सहारा दिन
आर्यसत्य सुन्न पाए, देख्छ अन्धो पनि यहाँ किन भागी भागी हिँड्छौ, जन्म हुन दुर्गतिमा ।

धर्मचक्र घमाउँदै, स्वयम्भू आँखा खुलाउँदै
होऊ भिक्षु कल्याणमित्र, पुण्य बुद्धभूमिमा ।

(पृष्ठ ९ को बाँकी अंश)

यहाँ यो विचार गर्नुपर्छ कि विवेक बृद्धि भनेको मन्त्रीको जस्तो हुनुपर्छ । यसैले जुन कुरा गरेर भएपनि शान्ति चाहिन्छ । त्यसैले हामीलाई शान्ति कायम गर्न स्थानोचित प्रज्ञाको आवश्यकता पर्छ ।

हामीलाई कुनै काम गरेर बिगारेपछि मात्र बुद्धि आउँछ । त्यसकारण हामीलाई हर कुरामा बढी अभ्यास

चाहिन्छ । हामीले अहिले बाँच्दा हाम्रो वर्तमान जीवन कसरी उज्यालो पार्ने हो भनी सोच्नुपर्छ । आज राम्रो भए भोलि आउने भविष्य पनि राम्रो हुन्छ र आजको दिनको हिजो वा बितिसकेको समय भूत पनि राम्रो हुन जान्छ । भनिन्छ कि हिजोको भोलि नै आज हो । त्यसको लागि शील, समाधि र प्रज्ञाको आवश्यकता पर्छ ।

(वर्ष २६ अंक ९ बाट क्रमशः)

निर्वाणमार्ग र परीक्षण

— बुद्धाचार्य शाक्य

मानिसहरू मृत्युशंय्यामा पुग्दा अनेक तर्क वितर्क-मा अल्झेर इवाट्ट प्राण त्याग गर्न नसक्ने गरेको पनि देखिन्छ। यसको मुख्य कारण कामघातु, रूपघातु र अरूपघातुकै मोहबाट हुने विश्वास गरिएको पाइन्छ। तर निर्वाणको मार्ग छनौट गरी देह त्याग गरे त्यसमा निसन्देह अवसरमात्र खोज्न सक्नुपर्छ निर्वाणपद प्राप्त गर्न सकिन्छ भनिएको छ। कुनैपनि तर्क वितर्क, शंका, उपशंका र भयको मतलब नगरी सहर्ष मृत्यु वरण गर्नेले महासुख प्राप्त गर्दछ भन्नुको तात्पर्य नै निर्वाण प्राप्त गर्नु धियो।

पंचस्कन्धबाट त्रिकाल भूत, वर्तमान र भविष्य बुझ्ने सबै कुरा एकै क्षणको चित्तबाट धारण गर्न सक्ने, सबै प्रकारका ज्ञान बुझ्ने र सबै वृद्धका स्वभाव जान्नेले यसै देहमा बुद्धत्व प्राप्त गर्न सकिने चर्चा पनि गरिएको छ। उदाहरणको लागि अर्य नामसंगीति गाथामा भनिएको छ —

पंचस्कन्धाच्च त्रिकालः सर्वक्षणविभावकः ॥

रक्षणाभिसंबुद्धः सर्वबुद्धस्वभावधृक् ॥२३॥

मानिसहरू मनबेला सम्पूर्ण तर्क वितर्क, रूप, विचार र सुख आदि त्यागेर आफ्नो आत्मालाई जुन मार्गमा ढाल्ने हो सो विषयमा चित्त एकाग्रता गरिन्छ भने इच्छाशुद्धको मनोकांक्षा फलिफाप हुन सकिन्छ। हावा, पानी, अग्नि र जलको सहायताबाट निर्मित विज्ञानरूपी देहलाई मृत्यु बेला तुच्छको ठानि-एमा, सम्पूर्ण बलेशबाट मुक्त भएमा र दुःख, अनित्य र अनात्म संज्ञेमा कपसे कम निर्वाणत्व प्राप्त गर्न नसके

पनि सुगति प्राप्त गर्न सकिन्छ भनी विश्वास गरिएको छ जसलाई बुद्धधर्मको आदियुगदेखि चलिआएको सना-तन पनि भनिएको छ।

यस्तै मायावी रूप सम्बन्धमा पनि बयान गरि-एको छ। सो बयानअनुसार मृत्यु वरणको बेला कुनै पनि गतिमा पुग्नुभन्दा कुनै कुनै प्रकारका मायामा लीन भए मृतकको छाया वा शब्द आउनेछ। यो तबसम्म आइने रहन्छ जसम्म यो बिलाएर जाँदैन। मायावीका आत्माले मुक्ति पाएपछि कुनै प्रकारको छाया वा शब्द आउने सम्भावना रहनेछैन।

यहाँ ध्यान दिनुपर्ने कुरा मुख्यतः जुन पञ्चतत्त्व-को सहायताबाट आत्मा सजीव विज्ञानमा आउने गर्दछ त्यसको क्रियाशीलता क्षय हुँदै जाँदा पञ्च स्कन्ध र पञ्च इन्द्रिय पनि निरकृत्य हुँदै जान्छ। मस्तिष्कमा चेतना शून्य भएपछि पञ्च तत्त्व, पञ्च स्कन्ध र पञ्च इन्द्रिय विनाश हुन्छ अनि प्राण अथवा आत्माले शरीरमा बास गर्न छाड्दछ। त्यस बेला पनि काम, क्रोध, लोभ, मोह र अहङ्कारमा लिप्त हुन्छ भने मायावी आत्माले मुक्ति पाउनेछैन। अतः निर्वाणका खातिर चित्त एकाग्रता अर्थात् आत्मानुशासन निर्वाणपद निमित्त दृढ गरे कुनै पनि दुर्गतिमा पुग्नेछैन। विशेषतया महायानीहरूले मर-णावस्थामा चेतना रहेसम्म प्रज्ञापारमिता चर्याका श्लोक पढ्ने गर्दछन्। जो निम्न प्रकारका छन्ः—

ओ मुनिधर्म, संग्रहधर्म, अनुग्रहधर्म, बिमुचित्त-धर्म, सदानुग्रहधर्म, वैश्ववर्ण परिवर्तितधर्म, सर्वकार्य, सर्वकार्य परिप्रापणधर्म, समातानु परिवर्तितधर्म स्वाहा।

अर्थ- बुद्धको धर्ममा, सर्वधर्ममा, महाकरुणाको धर्ममा, निर्वाणको धर्ममा, बोधिचित्तधर्ममा, सुत्राले मात्र पनि पुण्य प्राप्त हुने धर्ममा, सम्पूर्ण कार्य पूर्ण हुने धर्ममा, समताको धर्ममा आफूलाई समर्पण गर्दछु ।

यस्तै अर्को श्लोक गाँसिएको छ-

धो प्रज्ञा धृति, श्रुति, मति विजय स्वाहा ।

अर्थ- प्रभुको प्रज्ञा धारण गर्न, सुत्र, श्रवण गर्न बुद्धिले देखिएकोमा विजय प्राप्त गर्न म आफूलाई समर्पण गर्दछु ।

मृत्युको समयमा कुनै प्रकारका दुर्गतिमा पुग्न नपरोस्, निर्वाणमा पुग्न पाओस् भन्नाका खातिर स्वयं परीक्षाको अग्निमा परीक्षित हुने गर्दछ जसलाई निर्वाण-मार्ग र परीक्षा मान्नुपर्दछ । धम्मपदको अन्तवर्गोअनुसार मोक्ष, निर्वाण अर्थात् बुद्धपद, काम, क्रीध, लोभ, मोहको तृष्णालाई दमन गर्न सक्नेले प्राप्त गर्न सकिन्छ । आफूले आफैले कुशल, शुद्ध र पवित्र बनाउने प्रयासबाट अलग भएर धर्मको नाममा ढोंग मात्र रच्ने हो भने बारि न पारिको हुनेछ ।

भगवान् गौतम बुद्धकै उपदेशलाई मान्ने हो भने शीलले कामाश्रव, समाधिले भवाश्रव र अविद्याश्रव नाश गर्दछ । सारांशमा कामाश्रव, भवाश्रव र अविद्याश्रव नाश भए वा गर्न सके मुक्ति पाउन सक्तछ । श्रावकन्यायको माध्यम हेर्दा भिक्षुहरूको योग्यता विषय पनि चर्चा भएको पाइन्छ । सम्बोधि परायणमा अर्थात् सुमार्गमा लागेका स्रोतापन्नमा, सीधा, सरलतामा लागेका सकृदागामीमा, न्यायमार्गमा लागेका श्रनागामीमा र सम्प्रकृमा लागेका अरहत्मा पुग्नेछन् । यो कुरा भगवान् बुद्ध स्वयंले भन्नुभएको भनी दीघनिकायको महापरि-निर्वाण-सूत्रमा उल्लेख गरिएको छ । यस देहका

हिंसावमा पनि अखण्डित, निर्दोष, निर्मल, निष्कल्मष, सेवनीय, विज्ञप्रशंसित र कान्तशीलबाट युक्त र धर्म श्रावश भएका भए आफूले आफैलाई व्याख्या गर्दै बोध गर्न समर्थ हुन्छ भन्ने कुरा पनि उल्लेख गरिएको पाइन्छ ।

भगवान् बुद्धले भन्नुभएको छ- चार आर्यसत्य-लाई यथाभूतबाट थाहा पाउन नसकेको कारणबाट यस्तो उस्तो योनिमा दीर्घकालदेखि आवागमन गरिरह्यो । जब यसलाई देखियो भवनेति (भवतृष्णा) क्षीण भयो । दुःख-लाई जडैदेखि उखेली पर्याकिसकें' अब फेरि पनि भवमा प्रवेश हुनुपर्ने छैन ।

काय, वाक् र चित्त शुद्ध गरी जसले विहार गर्न सक्तछ उसले मुक्ति, मोक्ष र निर्वाणको मार्गमा क्रमशः अग्रसर हुँदै जान सक्तछ । काम, क्रोध, लोभ र मोहलाई जसले परित्याग गर्न सक्तछ उसले यो देहमा जस्तै मृत्यु-पछि पनि सुख प्राप्त गर्न सक्तछ । राग, द्वेष र अहं-कारलाई जसले त्याग्न सक्तछ उसले देवलोकमा पुग्न सक्तछ । जसले सदम अर्थात् शील, समाधि र प्रज्ञालाई अक्षरशः पूरा गर्दछ उसले निर्वाणत्व प्राप्त गर्न सक्तछ । यो नै निर्वाणमार्गमा जाने परीक्षण हो । साँचबै भन्ने हो भने मानिस भएर जन्म भइसकेपछि निर्वाणत्व प्राप्त गर्न नसकेसम्म सम्पूर्ण तृष्णाबाट अलग भइरहने कला सिक्नुपर्छ । निर्वाणमार्गमा पुग्न कहाँसम्म सफलता हासिल गर्न सक्थो भन्ने कुराको परीक्षण अरु कसैबाट होइन आफ्नै कर्मबाट परीक्षण गर्दै जान्छ ।

निर्वाणमार्गमा सफलता पाउन सक्छ वा सक्तैन भन्ने कुराको परीक्षण स्वयंबाट गर्न सके आफूमा रहेका गल्तीहरू आफैले केलाउन सकिन्छ र भए गरेका गल्ती-लाई सुधार गर्दै स्वयं सर्वोत्कृष्ट बन्न सकिन्छ ।

(वर्ष २६ अंक ९ वाट क्रमशः)

अमर विद्याज्योति

(शंकराचार्य र अमरकोष निर्माता संवाद)

— शिवकुमार प्रधान
बागलुङ

शंकर — यो देशमा के विशेषता छ ?

अमर — नेपाल भगवान् बुद्धको देश हो, जुन देश आध्यात्मिक, धर्मप्राण र शान्तिमय छ । यो देशको प्राक्कालीन इतिहास महान छ, विशाल छ, उज्ज्वल छ । विश्व इतिहासमा स्वर्णक्षरले अंकित छ ।

शंकर — यो देशमा के महत्त्व छ ?

अमर — परापूर्वकालदेखि यो देशले मानवकल्याण र विश्वकल्याणको निस्ति आपनो अमृतमय सन्देश दिँदै आइरहेछ । यो मंगलमय सन्देश धर्माकालीन जलभारले अवनत जलधर बनेर विश्वमा वर्षेको छ, विश्वको उषर मानसिक भूमिलाई उर्वर बनाइदिएको छ ।

शंकर — नेपालमा प्राचीनकालीन प्रामाण्य के छ ?

अमर — नेपाल प्राचीनकालदेखि शान्तिकारक, धर्मधारक, दर्शन-प्रवर्तक, अध्यात्म-जीवनको पूरक, शान्तिको पोषक, स्वतन्त्रताको प्रेरक तथा रक्षकरूपमा छ ।

शंकर — यो देश भारतको तुलनामा अति सानो छ, हैन र ?

अमर — यद्यपि विश्वको भू-त्रोटता भौगोलिक मानचित्रमा यो देश कोठी जस्तो शीर बिन्दु छ, ओंकारबिन्दु झैं देखिन्छ, तर पनि सानो छ,

उज्यालो छ, उज्जनी प्रतिभा छ, अल्प छ अर्थात् छ, मुटु छ, गुणमा महान्ता छ, विशालता छ, अटलता छ, धर्म प्रवणता छ ।

शंकर — यो देशको अन्य महिमा के छ ?

अमर — जसरी समयको गति अलंघनीय छ, नदीको निरन्तर प्रवाह निर्वाध छ, जसरी विश्व प्रपञ्च अनन्त छ, त्यसरी यस देशको गौरव प्रतिष्ठा र महिमा अनुपम छ, अनन्त छ, विश्ववन्द्य छ ।

शंकर — यहाँ हिमालयबारे के धारणा छ ?

अमर — पर्वतराज हिमालय आदरणीय छ, विश्ववन्दनीय छ तथा सर्वथा अभिनन्दनीय छ । एकातिर हिमलय विशाल हिममण्डित वक्षःस्थलहरू द्रव द्रवरूपमा निर्मल जल बिन्दुहरू निःसृत छन् भने अर्कातिर धवल हिमालंकृत चरणबाट नेपालको धार्मिक भावना र चेतना परिस्फुट छ, साहित्य र काव्यको प्रवाह निःसृत छ । ती प्राकृतिक जलबिन्दुहरू नदी झर्नाको रूपमा परिणत छन् । तिनीहरूले पर्वतराजको गौरवमय र गरिमामय जीवन, गाथा निरन्तर गाइरहेका छन् ।

शंकर — हिमालयप्रति यहाँ अतिश्रद्धा र ममता रहेछ ।

अमर — हिमालयमा श्री र सम्पन्नताको अनन्त निधि भरिरहेछ । यसमा विश्वमा शौर्य ऐश्वर्य र सौन्दर्य पुञ्जीभूत छ, केन्द्रीभूत छ । यसबाट

वाङ्मय चेतनारसान्वित छ, साहित्य-बला निःसृत छ । यही हिमालयको छत्रछायामा बसेर बाल्मीकी, व्यासदेव आदि ऋषि महर्षिहरूले महिमामय अनुपम महाकाव्य-हरूको संरचना गरे । यही बाट भगवान् बुद्धले प्रज्ञा र कृपा, शान्ति र सहिष्णुता अमर सन्देशहरू विश्वलाई प्रदान गरे ।

शंकर - कला र संस्कृतिमा यस देशमा के विशेषता छ ?

अमर - यो देश कला र संस्कृतिको सम्पदाले परिपूर्ण छ, स्थापत्य र वास्तुकलाका अमर कृतिहरू आकलन गरेका छन् । तिनमा यो देशको कला र संस्कृतिको प्रतिबिम्ब प्रतिबिम्बित छ ।

शंकर - कला कस्तो छ ?

अमर - यो देश कलातीर्थ नै हो किनकि यहाँका कला-विद्हरूले विश्वविख्यात कला-मन्दिर र कला-चित्रहरू निर्माण गरेका छन् । यो कला-वंशव कला-शिल्पीहरूको दिव्य सृजन-शील, भावना-शील तथा संवेदनशील प्रतिभाको प्रतीक छ ।

शंकर - कसरी ?

अमर - नेपालमा जति भव्य कला मन्दिरहरू छन्, जति सुन्दर प्रस्तरका मूर्ति-रचनाहरू छन्, तिनमा कलाको चरम परिणति विद्यमान छ । ती उत्कृष्ट कला-कृतिमा केवल कलाकारको शिल्प र प्रतिभाको मूर्त परिणाममात्र हैन कि त्यसमा धर्म, ज्ञान र संस्कृति संमिश्रण छ, अव्यक्त-भावको प्रेरणा छ । आधुनिक कलाकारहरूले पर्यवेक्षण गर्दा यो कलाकृति जति चिर पौराणिक छ, उति चिर नूतन छ ।

शंकर - नेपालमा सर्वज्ञ (जनहारको सृजनाको मनोहर कलाकृतिको नमूना देखिन्छ ।

अमर - यहाँको प्राकृतिक छटा अचर्चनीय नै छ तर

जनताहरूमा पनि सौमनस्य, सौजन्य श्रौदाय तथा सौशील्यभाव पनि जीवन्त छ, सर्वत्र विश्वात्मभाव अभिव्यक्त छ ।

शंकर - हिमालय, पर्वतमाला, बन जंगल तथा उपत्यका-मा विशुद्ध काव्य सौन्दर्यहरू देखिन्छन् ।

अमर - यिनै रमणीय स्थानमा प्राच्य ऋषि महर्षिहरू ब्रह्म ध्यानमा तन्मय रहन्थे । यहाँ तिनीहरूले धर्म, ज्ञान, संस्कृति, दर्शन र विज्ञानको उद्घाटन गरेका थिए, अनेक सिद्धान्तहरू यहाँबाट निर्माण, प्रणयन र प्रतिपादन गरे ।

शंकर - यहाँ प्राकृतिक सुषमा जति सरल, सरस र मनोहर छ, उति जनभावना, कोमल, मंत्रीपूर्ण भावपूर्ण संवेदशील रहेछ । यो देश नै तपोमय छ ।

अमर - यहाँको कला वंशव प्राकृतिक शिल्पको दिव्य प्रतिभाको परिचायक छ । कलाकारितामा भावना प्रधान छ । भव्य कलामन्दिरमा, सुन्दर प्रस्तर मूर्तिमा सुकुमार चित्रांकणमा धर्मको नीरववाणी जीवन्त छ, भगवद् चिन्तनको झलक छ ।

शंकर - कला, संस्कृति र धर्मप्रति यहाँका जनताहरूको श्रद्धा, माया र ममता देखेर हामी आश्चर्यले चकित छौं ।

अमर - प्रत्येक युगको चित्रपटमा नेपालको आफ्नै विशेषता छ, विचारधारा र भावधाराको प्रवाह छ । यसको स्वरूप नै महिनामय, ज्योतिमय र तेजोमय छ । यसको महोच्च सिद्धान्त, समुन्नत रूप, उज्ज्वल चरित्र तथा विश्वसँग अछेध सम्बन्ध सार्वभौम युगीन धर्म हो ।

शंकर - यसको प्रेरणाको स्रोत बाह्य जगत्मा छ कि अन्तर् जगत्मा ?

“बुद्धया जीवनय् पुन्हिया महत्त्व”

— किशोर धुसः
गा:बाहाः, यल

बुद्धया जीवनय् थीथी घटनात अस्वःयाना पुन्हि कुन्हु चूलानाचवंगु दु -

१) बैशाखपुन्हि -

थुगु दिनस जगत् उद्धारया मार्ग क्यनाबिज्याःह्य अहिंसा, संयम व शान्तिमय लोकोत्तर धर्मया प्रवर्तक बोधिसत्त्व सिद्धार्थं जन्म जुयाबिज्याःगु खः । श्वकुन्हु हे चानय् सिद्धार्थं गौतमं बोधिज्ञान प्राप्त यानाबिज्याःगु खः । अले तथागतया महापरिनिर्वाण जूगु दिन खः । थुगु त्रि-संयोग चूलाःगु दि जूगुया निर्ति समस्त बौद्ध-पिसं थुगु पुन्हियात तःधंगु महत्त्व बियाः “महान उत्सव” या रूपय् हनावयाचवंगु खः ।

२) ज्याःपुन्हि -

थुगु दिनय् भगवान् बुद्ध न्यासःह्य अरहत् भिक्षु महासंघपि ब्वनाः शाक्यपिनिगु कपिलबस्तु नगरय् बिहार यानाबिज्यात । उगु समयय् भगवान् बुद्धसहित न्यासःह्य अरहत् भिक्षु महासंघपिनिगु दर्शनया निर्मित दशलोकघातुयापि आपालं देवतापि बिज्यानाचवंगु बखतय् थन भगवान् बुद्ध महासमय-सूत्र देशना याना-बिज्याःगु खः ।

३. गुरुपुन्हि -

थुगु दिनय् तुषितो भुवन धंगु देवलोकं स्वेतकेतु-बोधिसत्त्व तुयुह्य किसिया रूप धारण यानाः मां जुइह्य महामायादेवीया गर्भय् प्रवेश जुयाबिज्याःगु ख । सिद्धार्थ बोधिज्ञान प्राप्त यानाः निला लिपा सारनाथया ऋषि-

पत्तनय् दकसिबय् न्हापां थः पंचभद्रवर्गीय कौण्डिन्य, वप्प, भद्रिय, महानाम व अस्सजीत नापं न्याह्य शिष्य-पिन्त धर्मउपदेश कनाः धर्मचक्रया प्रवर्तन यानाबिज्याःगु खः । गण्डह बृक्षया मूलय् तीर्थङ्करतय् दमन यायेया निर्ति अनेक प्रकारं ऋद्धि प्रातिहार्य क्यनाबिज्याःगु खः । अनलि स्वपलाः पलाःछिनाः तार्वातिस देवलोक्य् पारि छत्तक बृक्षया मूलय् लायातःगु पण्डुकमल शीलासनय् फेतुनाबिज्याःत । अन हे न्हयगूगु वर्षावास स्वलायंकं वसपोलं थः मां जुयाचवंगु महामायादेवीयात व शिगु सहश्रचक्रवालं वःपि देवलोकपित मनुष्यसम्पत्ति, दिव्य-सम्पत्ति, निर्वाणसम्पत्ति बीगु अभिधर्मदेशना याना-बिज्यात ।

४. कतिपुन्हि -

थुगु दिनस भगवान् बुद्ध त्रायत्रिस भुवनय् थः मां महामायादेवी व देवगणपित धर्मदेशना यानाः स्वला लिपा संकाश्य नगरय् लिहांबिज्यात । थुगु पुन्हियात गुलि गुनि सफुतिइ “प्रवारणोत्सव” धयाः उल्लेख यानातःगु खनेदु । श्व दि कुन्हु भिक्षुसंघपिनि स्वलाया वर्षावास समाप्त जुइगु खः ।

५. मिलापुन्हि -

छन्हु उरुबेला धाःगु गामय् स्वह्य प्रतिद्व ऋषिपि उरु-बेला काश्यप, नदी काश्यप व गया काश्यपसमेत द्वःछिह्य अनुयायीपिन्त वसपोलं भिक्षु यानाः थुपि भिक्षुसंघसमेत भगवान् बुद्ध थुगु पुन्हिकुन्हु राजगृह प्रवेश जुयाबिज्याःगु खः ।

अमर - बाह्यस्वरूप त केवल युगानुरूप छ, तर स्थिर, सनातन सौन्दर्य अन्तर्जगत्मा प्रकाशमान छ, विद्यमान छ । यसको सांस्कृतिक जीवनमा हादिक भावना समवेत छ, नैसर्गिक दिव्यता र तात्त्विकता छ यहाँ कुनै यान्त्रिक व्यवधान छैन ।

शंकर - सर्वत्र वैदिक बौद्ध धर्मको एकछत्र साम्राज्य भए जस्तो छ ।

अमर - बौद्ध धर्म नै यहाँको जनजीवनको धर्म हो । यो धर्म लोकप्रिय छ, सर्वत्र मठमन्दिरमा धर्म धर्म उपदेश तथा भजन कीर्तनको क्रम चलिरहे-
छ । यस उपरान्त प्राकृतिक जगत्मा केही रहस्य छ ।

शंकर - के छ ? के विशेषता छ ?

अमर - हिम शृङ्खला र पर्वतमालामा सरस्वती माताको वास छ, वनजंगलमा वन्यलक्ष्मी बस्छिन्, खेतको फाँटमा धान्यलक्ष्मीको राज छ । प्रकृति-
को जुन सरल, तरल र दिव्य हृदय छ, त्यस्तो स्वर्गमा पनि दुर्लभ छ । यो नेपालको गर्वोन्नत भालको दीप्तिले संक्रान्त जीवन चित्र हो, जुन-
को अनुभूति र अभिव्यक्ति अनन्य छ ।

शंकर - यहाँको प्राकृतिक छटा नै विलक्षण छ, अनुपम छ, प्रेरक छ ।

अमर - यहाँ असंख्य नदी-नाला, झरणा र तलाऊहरू छन् । तिनीहरूले युग युगको इतिहासका धारा नीरव भावमा मृत्युञ्जयी वाणीमा, कलकल सोरमा जीवन्त गरेका छन् ।

विशेष जानकारी

१. सिद्धार्थ कुमारको जन्मको ३१५ वर्षपछि आफ्नो राज्याभिषेकको २० औं वर्षमा सम्राट् अशोकले लुम्बिनीमा एउटा प्रस्तरस्तम्भ स्थापना गरेका थिए । त्यसै स्तम्भको आधारमा बुद्धको जन्मस्थान निर्णितरूपमा लुम्बिनी हो भन्ने ज्ञान भएको छ ।
२. 'सुखमा सुख प्राप्त हुन सक्दैन, दुःखमा सुख प्राप्त हुन सक्छ' यही भनाइका साथ सिद्धार्थ गौतमले गृहत्याग गरेका थिए ।
३. सिद्धार्थ गौतमले २९ वर्षको उमेरमा गृहत्याग गरी ६ वर्षसम्म योग तपस्या गरिसकेपछि ध्यान र चिन्तनद्वारा ३६ वर्षको उमेरमा बोधिज्ञान प्राप्त गरी बुद्ध बनेका थिए ।
४. पाँच उपादान स्कन्ध -
  १. रूप - पृथ्वी, जल, वायु, अग्नि चार महाभूत रूप उपादान स्कन्ध हो ।
  २. वेदना - जुन सुख, दुःख वा न सुख, न दुःखको रूपमा अनुभव गरिन्छ त्यसैलाई वेदनास्कन्ध भनिन्छ ।
  ३. संज्ञा - वेदनापछि मस्तिष्कमा पहिलेदेखि नै अंकित संस्कारहरूद्वारा जुनलाई चिनिन्छ त्यसैलाई संज्ञा भनिन्छ ।
  ४. संस्कार - रूपका वेदनाहरू र संज्ञाहरूको जुन संस्कार मस्तिष्कमा परिहरिन्छ र जसको सहा-
यताले मानिने हुन्छ त्यसैलाई संस्कार भनिन्छ ।
  ५. विज्ञान - चेतना अथवा मनलाई विज्ञान भनिन्छ ।

६) सिपुन्हि -

थुगु दिनस बंशाली नगरया सारंदद चेत्य धाःगु
विहारय् च्वनाबिज्याःबलय् वसपोल थनी स्वलालिपा
अर्थात् स्वांयापुन्हि कुन्हु तथागतया "महापरिनिर्वाण"
जुयाबिज्याइ धयाः थः प्रिय शिष्य आयुष्मान् आनन्द-
यात आः थनिनिसें थःगु अन्तिम धर्म प्रचार न्ह्याकेगु
खेँ कनाबिज्यात ।

७. होलिपुन्हि -

भगवान् या बाल्यकालया पासा कालुदायी भग-
वान् यात कपिलबस्तु बिज्यायेगु निमन्त्रण यानाः थः नं
भिक्षु जुयाः अनं निला लिपा होलिपुन्हि कुन्हु भिक्षुसंघ-
समेत भगवान् थःगु मातृभूमि कपिलबस्तु नगरय् बंशाख-
पुन्हि कुन्हु प्रवेश जुयाबिज्यात । थये थीथी पुन्हि बुद्ध-
धर्मनाप स्वापूदयाः महत्त्वपूर्ण जुयाचवंगु दु ।

(चिनाखँ)

बुद्धया धर्मय् च्वने फयेमा

- भीमबहादुर नकःमि
बलम्बु

विश्वय् शान्ति बुद्धया भण्डा
न्ह्याबलेँ फर फर व्वंच्वनेमा ।

बुद्धया उपदेश पालन यानाः
बौद्ध जुयाः च्वने दयेमा ॥

पुण्यभूमि नेपाः थ्व बुद्ध जन्म जूगु देय् ।
महान् गवित्र नेपाःमि जुयाः
धर्मं त्याःगु भीगु देय् ॥

बुद्धया धर्मय् शुद्ध चित्त जुयाः
नेपाःमि धायेकाः म्वाये दयेमा ।

विश्वय् बुद्ध कनाबिज्याःगु
धर्म सदानं लयनाच्वनेमा ॥

हानं जन्मय् जुइपि तक नं
बुद्धया धर्मय् च्वने फयेमा !

सत्यया मार्गय् दृढचित्त जुयाः
अष्टाङ्गिक मार्गफल लायेमा ॥

तृष्णां मुक्त जुइ नु

-- मदन तुलाधर
(सद्धम्मपालक, गणमहाविहार)

वयाचवना छःपिन्थाय् भगवन्,
नुगः दुनेया तृष्णा हुइत
गुलि जन्म कयावयेधुन भगवन्
फुगु मखु तृष्णां मुक्त जुइत ।
थौंयात ल्वःमंकाः कन्हय्यात पियाः
थुगु जीवनया ई गुलि फुकाचवना
बिचाः व विवादय् तक्यनाः जि
तृष्णाय् जक हे दुनाचवना ।

तृष्णां याइगु अहितया खँ
मस्यगु मख स्व जि भगवन्
सिइकां छुयाये ज्ञानया खँ
फुगु मखु याये अनुमरण ।

शील समाधि प्रज्ञाया ज्योति
शान्तिया जीवन हने दयेमा ।
सर्वज्ञ बुद्धया धर्मय् च्वनाः
निर्वाण पद फल लाये दयेमा ॥

बुद्धधर्मया हीनयान व महायानय् दुगु भेद

- राहुल सांकृत्यायन
अनु - वसन्त महर्जन

पवित्र बोधिवृक्षया ववसं मारलिसेया त्वापु
छु खः ? राक्षस मार घातर्थे हे हाकुह्म किसि गयाः बोधि-
सत्त्वलिसे त्वाःवःगु खःला ? दुश्मनलिसे त्वायेत वधाके
फौज दु ला ? थन मारया अर्थ बांमलाःगु बिचाः खः तर
श्व बांमलाःगु बिचारया नाश बाखंया रूपय् क्यंगु खः,
गुकि जनसाधारणयात आकषित यात । इमिसं थुकियात
बुद्ध व मृत्युया जुजु मारया दथुइ असली त्वापु तायेकल ।
श्व मारया बाखं घातर्थे हीनयानीतय्सं हे दयेकूगु खः ।
श्व महायानीतय्गु बाखं मखु थज्याःगु हे दनुत हीनयानी-
तय्गु साहित्यय् लुइके फु गन कि आवश्यकताया पूति
याःगु खः । उकि शीसं महायानसूत्रयात व हे अपराधया
निर्ति गुगुकि हीनयानी सूत्रय् बुयावइ, दोषीकथं काये
मज्यु ।

थुगु तुलना यानागुया अर्थ श्व क्यनेत खः कि
नून्हूपि छः व कपोलकल्पित सूत्र नितां सम्प्रदायया धर्म
सफुतिइ लुयावः । थुगु अर्थय् छगू सम्प्रदाययात बांमलाः
तायेके मज्यु । जनसाधारणं न्ह्याबलें साधारण बाखं,
गुगुकि तच्चकं असंभव जुइ, ययेकाचवनी । थज्याःगु
कथंया बाखं अपरिपक्व बुद्धियापिन्त शिक्षित यायेत
तसकं ज्या वः । थौं शीगु स्कूलय् थज्याःगु सलंसः बाखं
ब्वंकी गन मचातय् तसकं आनन्द काइ अले थुकि तसकं
बांलाःगु लिच्चः पिकयाचवनी अय्सां श्व घातर्थेगु ऐति-
हासिक आधारय् तयार यानातःगु बाखं मखु प्रकाः
सुनानं बेकारयागु धाइमखु । थुकथं हे हीनयानीया

त्रिपिटकय् अथवा महायानीतय्गु धर्मग्रन्थय् आपालं
सूत्र ऐतिहासिक मखु तर यदि थुमिसं मनूया जीवन
भिकेत बाय् ज्यामंछिगु अवस्थाय् मस्तिष्कयात शान्त
यायेगु ज्याय् ग्वाहालि बिइ उकि थुकियात कूडा कर्कट
तायेके मज्यु ।

थुपि अन्तर् ला ब्राह्मपक्ष खः, आः दुनेया खंय्
छकः स्वये । हीनयान व महायानया मूल तत्त्वय् अन्तर्
दु ला ? बौद्ध धर्मया सिद्धान्तय् दक्कलय् मौलिक
सिद्धान्त अनात्मवाद खः अर्थात् अस्थायी जुइगु नियम ।
अपवाद हे मदयेक श्व फुक्क खंय् लागू जुइ । उकि देह
दुने छगू अमर आत्मा दइगु छुं हे सम्भावना महु ।
अनात्मवादया सिद्धान्त महायानीतय्सं नं मानय् याइ ।
थुकिया निर्ति आपालं कारण ब्यगु दु । न्यागूगु शताब्दीइ
वपुबन्धुया इलनिसें कयाः रत्नाकर शान्ति अर्थात् झि-
निगूगु सदीतक महायानीतय्सं थुगु विषयय् आपालं ग्रन्थ
चवल । थुकथं हीनयानया फुक्क मौलिक तत्त्वतय् छगू
छगू यायां काये फु । उगु फुक्कयात खनी कि महायानी
विद्वान्तय्सं समर्थन याःगु दु । प्यंगु आर्यसत्य, आर्य
अष्टाङ्गिक मार्ग, कर्म प्रतिफल (Karmic Retri-
bution) यात निगुलि सम्प्रदायं मानय् याइ । अले
थुकिया मौलिक अन्तर् गन दइ ? ब्राह्मण विद्वान्तय्सं
भगवान् बुद्धया छुं छुं उपदेशया खण्डन यानाचवन धकाः
महायानी विद्वान्तय्सं सिद्धकाः थःगु तर्क विपक्षीतय्त
बुकाबिल । शायद थाइल्याण्ड (स्याम), बर्मा व श्रीलंका-

या स्थविरवादीतयसं थुगु कठिनाइसम्बन्धी मसिल जुइमाः गुगु हिन्दुस्तानय् दु। प्रतिद्वन्दी दार्शनिक हिन्दुस्तानी संस्थातयसं (Schools) तर्कशास्त्रया साहित्य तसकं अण्वयेकल। इमिगु विचारय् प्रभाव लाकेगु अबलय् तक असंभव जुइ गबलय् तक इमित शान्त याये फइ। छगू अज्याःगु देसय् गन आत्माया विषयय् छगू साधारण विचाः खः, ह्यो शब्द आत्मा अमर मखु धायेगु गुगुं थाकुगु खँ मखु तर हिन्दुस्तानय् थ्व हे विषयय् यक्व साहित्य तयार याना तये धुकूगु दु। अले इमिगु सिद्धान्त थुइधुकूपिसं हे जक अनात्मवादया उत्तमतालिसे मुकाबिला याये फइ। यदि शीसं थःगु हिन्दुस्तानी महायान विद्वान्-पिनिगु ज्या त्वःताब्यसा हाकनं बिरोधी पक्षया न्ह्यःने थःगु विषय तयेत शीगु न्ह्यःने छुं नं दइमखु।

अथे जूगुलि गन तक उच्चतम श्रेणीया दार्शनिक विचाःलिसे सम्बन्ध दु, हीनयान व महायान बकवास खः। थुमिके निगू ब्यागल ब्यागलं सिद्धान्त मडु। आः छता मेगु धायेगु ल्यं दनि - हीनयानया सम्बन्धय् महायानी-तयसं थुगु खँय् द्वपं बिइ कि - इमिसं व्यक्तिया न्ह्यःने व्यक्तित्व मुक्तिया खँ न्ह्यःने आदर्शयात तसकं क्वफानाबिल। महायानीतयसं व्यक्तित्व मुक्तिया परवाह याइमखु। इमिसं धाइ कि गबलय् तक फुक्क प्राणी दुःख मुक्त जुइमखु, अबलय् तक शीसं आत्ममुक्तिया कुतः याये मज्यु। शीगु कर्तव्य थः दुःखी जूसां पासा-पिनिगु ग्वाहालि यायेगु खः तर थुमिसं तायेकी कि थज्याःगु उच्च आदर्श हीनयानी धर्मग्रन्थय् मडु थ्व नं गलत खः। हीनयानया ५५० जातक बाखनं थ्व हे उच्च आदर्शया सम्बन्ध जक धाइ। जातक बाखंया सुइइ हे मेपिनिगु ग्वाहालि यायेत सुमेधं निर्वाणयात त्वःता-छवःगु खँ लुयावइ। गरीबतय्गु ग्वाहालिया निति व फुक्ककथंया बलिदान याइ। छहा बांलाःह्य जनावरयात म्वाकेत थः हे सिनाबिइ। थज्याःगु आपालं दसु थुपि बाखनय् लुयावइ। थुकि छु खँ स्पष्ट जू धाःसा हीन-यानीतयसं बोधिसत्त्वया थुगु उच्च आदर्शयात गबलें अस्वीकार मयाः।

ॐ

(कथह)

आनन्दभूमि

(चिनाखं)

सु जुइ उलि ज्ञां दुम्ह ?

- महेन्द्र थकू

थ्व संसार भीगु मखु

वनेमानि गनं तर मस्यु

स्वां भी थ्व धरतीया

हवाला हवाला नस्वाके ज्यु

चवतले यन प्रेमया माःह्वनाः

शील प्रार्थना मनं तुने

शान्तिया थी थी स्वां ह्वलाःलि

जीवन सार्थक जुल सीके

लः फसं व निभाःतसें नं

मतः भेदभाव छुकीसनं

ला हि, क्वयं व छयंगु

मनु दक्वया उति हे ग्यं।

जातपान व भेदभाव

अयनं थी थी छाया थन

अधिकार वहे स्वतन्त्रता नं

दु उलि हे सकसितं

जातपात धंगु छु ?

वस् नित्ता खः मिसा मिजं

क्यव खः थ्व धरती

भी स्वां खः थी थी स्यूहा

दक्वं हवलकि गुलि नस्वाइ

मनेय् विचाः यायेफुहा

उलि भाग्यमानी सु जुइ ?

उलि ज्ञां दुम्ह।

विधुर महाजातक

- भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर

जुजुपिं प्यह्

उगु समयस वाराणसी नगरय् पासा जुयाच्वं पि
ब्राह्मण महाजनत प्यम्ह श्व संसारय् मनुष्यत बुरा जुया-
वनाच्वंगु, ल्वगि जुया: सिनावनाच्वंगु, थ:थ:गु ज्ञानं
खंका:, कामगुणस दोष खना:, थ: थ:पि काय् कला:पि
व धन सम्पत्ति, बस्त्र, माणिक्य रत्न इत्यादि व्याक्कं
त्याग याना: हिमालय पर्वतपाखे वना: ऋषिप्रवृजित
जुया: ध्यानभावना यायेगुलिइ कुत: याना:, अभिज्ञान
समापत्ति लाभ यानाकया: अन च्वंगु कन्द, मूल, फल
सेवन याना: ताकालतक बास यानाच्वनाबिज्यात। छह्-
या दिनय् चि व पाउँ सेवन यायेया लागी नगरपाखे
चारिकास चा:ह्यु बिज्याना: अङ्गराष्ट्र कालचम्पा
नगरय् थ्यंक:बिज्याना:, राजोद्यानय् च्वना: सतिकुन्दु
नगरय् भिक्षाटनया लागी बिज्यात। उगु नगरय् अत्यन्त
धनवान्पि महाजनपि प्यम्हस्यां इपि ऋषिपिनिगु शील
सदाचार शान्त-दान्तगु स्वभाव आचरणय् अत्यन्त
प्रसन्न-प्रमुदित जुया: छम्ह छम्ह ऋषिमुनिपिनिगु भिक्षा-
पात्र छम्ह छम्ह महाजनपिसं कया: थ:थ:गु छेय्
बिज्याका: प्रणोतगु भोजनद्वारा सत्कार सम्मान याये
धुंका:, 'छलपोलपिं थन च्वेतलेयात जिमिगु छेय् भोजन-
या लागी बिज्याहु' धका: निमन्त्रणा या:गुयात स्वीकार
यानाबिज्याना: अन हे राजोद्यानय् तुं च्वं बिज्यात।

इपि उत्तमपिं ऋषिपिं प्यम्ह महाजनपिं प्यह्यासिगु
छेय् ह्निथं छम्ह छम्हसिगु छेय् बिज्याना: दिवा
भोजन याना: ह्निनय्यागु समयस एकान्तय् च्वना-

बिज्यात, ऋषिपिं प्यम्ह मध्यय् छम्ह तावतिस देवलोकय्
छम्ह नागलोकय्, छम्ह गरुडलोकय्, छम्ह कौरव्य जुजुया
'मिगाजिन' धंगु पुष्पोद्यानय् अनन्य-अन्नय् कयं च्वना-
बिज्याइगु जुयाच्वन। इपि प्यम्ह ऋषिपिमध्यय् ताव-
तिस देवलोकय् बिज्याइम्ह ऋषि सत्त देवराज इन्द्रयागु
ऐश्वर्यं, वया परिवारपि व वंगु वंभव प्रासाद इत्यादि
खना: थ:म्ह भोजनदाता महाजनयात वचन-प्रशंसा याना:
कनाबिज्यात। मेपिं ऋषिपिं स्वम्हसिनं नं थ:थ:पि
न्हिनय् एकान्तय् च्वं बिज्याइ यायागु वयान, अनयागु
वंभव ऐश्वर्यं महानतायागु वयान याना: थ:थ:पिनि
दातापित कनाबिज्यात।

भोजनदातापिं प्यम्ह महाजनपिं थ:थ:पिसं न्यना-
च्वंगु ऐश्वर्य वंभव सम्पत्ति प्राचना याना: दान-शील
आदि कुशल कर्म यानाच्वेच्वं अन मनुष्य लोकय् आया
फुनावनेवं अनं सिनावना: छम्ह महाजन थ: परिवारपि-
सहित तावतिस देवलोकय् वना: देवराज इन्द्र जुया:,
जन्म का:वन। छम्ह थ: परिवारपिसहित नागलोकय्
वना: नागराज जुया: जन्म जूवन। मेह् छह् गरुड
लोकय् गरुडराजा जुया: जन्म जूवन। मेह् अन्तिमह्
छह् धनंजय कौरव्य जुजुया बहामहाराजिया कोखय्
वना: जन्म जूवन। इपि उत्तमपिं ऋषिपिं प्यह् ध्यान-
भावना, योग साधना यायेगुली अत्यन्त कोशिस-उद्योग
यानाबिज्या:गुलिं याना: ऋषिपिं प्यह् ब्रह्मलोकय्
वना: जन्म जूबिज्यात।

३३ (कथहं)

(वर्ष १९६१ अंक ७ पाखें कथहं:)

बौद्ध कर्मकाण्डयुवा दृष्टिकोण

- मुनीन्द्ररत्न वज्राचार्य

नेपाःया संस्कृति जगेर्ना यानाचर्वाप हे बौद्ध-
मार्गीत खः । स्वनिगःदुनेया आपालं जात्रा मेला बौद्ध-
धर्मप्रति स्वापू दयाचवंगु दु । यलया बुगद्यःजात्रा, यँया
जनबाहाःद्यया जात्रा, नालाया करुणामय, चोबहाःया
करुणामयजात्रा अथेहे अनेक जात्रां बौद्धधर्मानाप आपालं
सम्बन्ध तयाचवंगु दु । उकिं स्वनिगःया संस्कृति बचय्
यायेत थजाःगु बौद्ध कर्मकाण्डयात नं संरक्षण बियावने
माःगु खनेदु ।

आः खँ वइ युवापिँदिइ बौद्ध कर्मकाण्डपाखे
वितृष्णा वल ।

(१) बौद्ध कर्मकाण्ड यायेगु ज्या व्यवसायकथं मज्जुया-
वन । श्व ज्या यानां प्वाःजायेके फइगु लजगाः
मज्जुल । न्हापा गुलि जजमान दइ उलि हे गुरुजुपि
सम्पन्न धकाः थुइकाचवनी ।

(२) थुयाय् कर्मकाण्डया महत्त्व व दर्शनप्रति व्याख्या
यायेफुपि वज्राचार्य गुरुजुपि ह्यो जुयावल ।

(३) कर्मकाण्ड स्थानेगु विद्यालयया अभाव जुयावल ।
आधुनिक शिक्षाया कारण थजाःगु धर्म-कर्मया
ज्ञानपाखे ध्यान मतल । संस्थागत कुतः छुं बांलाक
जुयामचवन ।

(४) कर्मकाण्ड पूजा हनेगु विषयय् जजमान व गुरुजु-
पिनि दथुइ काःगु बिचाःकथं जजमान पूजाया
महत्त्व विषयय् थुकथं लिचवः दु ।

क) जयमांपिनि बिचाःकथं २०० म्ह्य ६१ म्ह
गुरुजुपि मसःगु कारणं पूजाया ज्या मज्जुल ।

ख) २५ म्ह गुरुजुपि लिमलाःगु कारणं पूजा

मवल ।

ग) १७ म्ह जजमानपिसं पूजाआजाय् विश्वास
मदुगु कारण कयन ।

घ) साधारण गुरुजुपिनि मचातसें जक कर्म-
काण्डया ज्या यायेगु यानाचवन ।

ङ) गुरुजुपिन्त आवश्यक ग्वाहालि मदु ।
आधुनिक शिक्षाया कारणं थुगु शिक्षा कायेत
ई भवयावन ।

झीगु संस्कृति झीत माःगु दु । कर्मकाण्डयात
ई फाये थें त्वःताछ्वये मज्जु थें च्वं । संस्कृतं छगू श्लोक
न्याथने- “स्वधर्मो निघनं श्रेयः, परधर्मो भयावहः”

अर्थात् स्वदेशया धर्म अनुसरण मयासे करकिया धर्म अनु-
सरण यायेव झीत भयावह स्थिति वं । थौकन्ह्य नेवाः-
तसें थःपिनिगु धर्मयात त्वःताः यःथःथे जुइगु यानावया-
चवन । कर्मकाण्ड धयागु नं छगू नियम खः । भौवा
कुनाः सराद्व यायेगु धकाः मनुखं हेवाय् चभाय् यायेगु
स्वयाचवन तर न्हाागु वस्तुयां थःथःगु स्वभाव गुण दइ ।
गथे मिया गुण पुइगु खः । थथे हे हाइड्रोजन निगू भाग
व लः मिलय् जलकि अले अक्सीजन मिलय् जुलकि लः
लः जुइ । श्व छगू प्रकृतिया गुण खः । अथे हे मनूया नं
थःगु हे गुण स्वभाव दइ । झी मनूत नं ईकथं न्हाःवने
माः । ईकथं वाःचायेकाः न्हाःवनेगु हे मनूया समाज
खः, मनूतय्गु छगू संस्कृति खः । श्व संस्कृतियात विभिन्न
धर्मकथं आदर्श गुणयात मनन यानाः छगू स्थिति दयेका-
तल । नेपाःदेय् बौद्ध मलुक जुयाः बौद्धधर्मकथंया
संस्कृति छयलाचवन । गथे मचा वुल, मुचुपिचु याये-

माल । मचाबु व्यके माल, मचा तःधी जुइव कय्ता लःल्हायेगु बाय् चूडाकर्म यायेमाल । मिसामचातय्त इहि व बाराः तयेमाल । थुगु संस्कारं उहा मचायात ईकथं-या चेतना बिइगु खः । थुकथं ब्याहाः यानाबिइगु बुरा जुइव जंको यायेगु, सिइव सिइहासिगु थी थी काजक्रिया यानाबिइमाल । सिइपि लुमकेत सराद्ध यायेमाल । थ्व छाय् छुया निंति धकाः हालेगु सवाल मडु । गथे मि छाय् पुइ धकाः कुत्तुकुलाः न्यनेगु खें मडु । थौंक्न्हय् कर्मकाण्ड थें जाःगु नियम पूजाआजायात लोमकावना-चवन । थुकैयानाः मनुतय्के धार्मिक भावना न्हास जुजुं वन । पाप बरय् जुल धकाः मनुत हालाहःगुया कारण नं थ्व हे खः । मां श्रबुं मचातय्त लहीगु मयात, मचा-तसें मांश्रबु धकाः हनामहल । धर्मकर्मया भावना मडुगुलि परिवारय् दयेमाःगु अनुशासन व मर्यादा छुं मदयावन ।

थुथाय् गुलिस्यां थःत बौद्ध धकाः हामसिकुसे कर्मकाण्डया ज्या ब्रम्हूत तयाः यायेगु यात । छगूत सरकार छगूजक हिन्दुराज्य यायेगु कुतलय् संस्कृतिया विकास यायेगु स्वयाकथं संस्कृत विश्वविद्यालय स्थापना यानाः ब्राह्मणवादया विकास यायेगु यात । श्री नेवाःत नं थ्व हे प्रभावय् लानावन । गुलिखे धनिमानी नेवाःतसें थःत बौद्ध धकाः धायेके तकं मयेकल । थजाःगु कारणं बौद्ध कर्मकाण्डया स्थिति नाजुक जुवावन यदि शीसं इलय् हे बौद्ध कर्मकाण्डयात संरक्षण यानामयंकल धाःसा थन नेवाःतय्गु अस्तित्व तनावनी । बौद्धधर्मया नाम निशान दइमखु । बुद्धयात नं हिन्दू यानाछ्वइ । उकि थौंक्न्हय्या युवातसें कर्मकाण्डपाखे ध्यान छवयेमाःगु दु । नेपालय् बौद्धधर्मया विकास छगू रथया निचाः पांग्राथें हीनयान व महायानया विकास जुयावयाचवंगु दु । उकि गनतक शीसं बौद्धधर्मया विकास यायेगु स्वें थ्व निगू लंपुयात जोजोलाकामवसे मगाः । बौद्धधर्मया संरक्षण

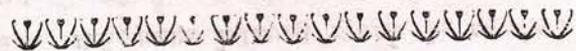
यायेत स्वयाचवंपि मूलतः नेवाः जाती हे नं खनेदु । नेवाःतसें थःपिनिगु पुलांगु संस्कारयात त्वःते फुगु स्थिति मडुनि तर पुलांगु परम्परायात नं ब्वहलय् पाछायाः न्ह्यज्याः वनेगु परिस्थिति मडु । उकि समयकथं न्ह्यज्याः वनेमाःगु श्रवस्था दु । वज्राचार्यतसें नं थ्व हे परिस्थिति-यात कयाः न्हून्हुगु बिचाःयात छथलेगु यानावयाचवन । उदाहरणया लागि थौंक्न्हय् प्रव्रज्या संदर धकाः थी थी जातिया मचातय्त नं भिक्षु लुयेगु ज्या जुयावयाचवन । थुकि बौद्धतय्गु संख्यायात वृद्धि यानायकेगु तःधंगु कुतः जुयावयाचवंगु दु ।

नेपाः थें जाःगु थी थी संस्कृति जाव्वलयमान जुयाचवंगु भूमिइ बौद्ध कर्मकाण्डप्रति युवातसें थःपिनिगु दृष्टि तया हे यंकेमाः, नत्र छन्हूया दिनय् व बौद्धविहार, गुम्बा, पूजा, जग्गात फुक्क लोप जुयावनी । थुकि नेवाः-तय्गु अस्तित्व हे धात प्रतिघात जुयावनी । बौद्ध धर्म न्हासय् जुयावनी । थ्व हे दृष्टि तयाः श्री बौद्धमार्गी नेवाःत उकिसनं युवात तसकं होशियार जुयावयेमाःगु दु ।

राष्ट्रयात अपराजित यानातयेगु न्ह्यता खें

- १) इलय् ब्यलय् छथासं मुनाः सामूहिक निर्णय यायेगु ।
- २) छप्पं जुयाः कतंय्ययात पूर्वकेगु ।
- ३) कानून व विनययात पालन यायेगु ।
- ४) ज्याथ-जियथिपिन्त हनावना तयेगु ।
- ५) मय्जुपिलिसे जबर्दस्ती व्यवहार मयायेगु ।
- ६) जातीय धर्मयात पालन यायेगु ।
- ७) धर्माचार्यपिनिगु सत्कार यायेगु ।

वीरपुत्र गतिविधि

(नेपालीभाषा)

धर्मदेशना

२०५५ पौष १८, काठमाडौं -

यहाँको आनन्दकुटी बिहारमा मासिक बुद्धपूजाको अवसरमा भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले धर्मदेशना गर्दै भन्नुभयो भिक्षुहरूमा अर्हन्त भएका छन् भन्दछन् तर त्यस्ता भिक्षुहरूले सामाजिक गतिविधिमा लागी समाज उत्थानको नमूना प्रस्तुत गरेको दिएको छैन। उसबेला महान् भिक्षुहरूपर्यन्त सामाजिक क्रियाकलापमा लागी उदाहरण बन्थे। भगवान् बुद्धका अग्रश्रावक हुनुभएका महास्थविर भिक्षु सारिपुत्रले विहार वरिपरि सफा गर्दै चर्पासम्म पनि सफा गरीमात्र भिक्षा जाने गर्नुहुन्थ्यो। सहनशीलतामा उसबेलाका भिक्षुहरू अति उदाहरणीय छन्। स्वयं सारिपुत्र जस्तो अति उच्चकोटीको भिक्षुले पनि सहनशीलताको उदाहरण प्रस्तुत गर्नुभएको भियो। एक पटक एक जना ब्राह्मणले सारिपुत्र भन्नेलाई अनादर गरी पिट्यो। त्यो देखेर एक जना श्रद्धालु उपासकले ती ब्राह्मणलाई पिट्न खोज्दा उहाँ महास्थविरले नै बचाउनुभयो र त्यस्ता ब्राह्मणकहाँ गई भिक्षाटन समेत गर्दा ती ब्राह्मणले वहाँसमक्ष पश्चात्ताप गरी क्षमा मागे र उनी हृदयपरिवर्तित भई बुद्धको शरण गए।” यसै गरी पंचशील प्रार्थना गर्ने बारेमा व्यावहारिक उदाहरण दिई महास्थविर अश्वघोषले भन्नुभयो, - “एक पटक भगवान् बुद्धले सारिपुत्र महास्थविरलाई बोलाई जनसमक्ष गई पंचशील ग्रहण गराउन जानू भन्नुभए अनुसार सारिपुत्र

भन्तेले एक किसानलाई जबर्जस्ती पंचशील ग्रहण गराउनुभयो। कृषकले चित्त नबुझेको कुरा भगवान्समक्ष बताउँदा भगवान्ले सारिपुत्रलाई भन्नुभयो कि पंचशील ग्रहण गराउन सम्झाउन पो भनेको, जबर्जस्ती दिलाऊ भनेको हूँ र भन्नुभयो।”

सो बेला दानप्रदान एवं जलपान, भोजन पनि प्रदान भएको थियो।

दुर्लभ प्रवृज्या

२०५५ माघ ४, काठमाडौं -

यहाँ स्थित आनन्दकुटी बिहारमा संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरको उपाध्यायत्व एवं महास्थविर भिक्षु कुमार काश्यपको समुपस्थितिमा न्हायकंतलाका पूर्णराज शाक्य र सरस्वती शाक्यका पुत्र द्वय शाक्यकुलका युवकहरू सुनील र सुवर्णको शासनरश्मि र शासन ध्वजनामले अस्थायी प्रव्रजित भएको छ। यस्तै नैकापका हरिमान महर्जन र सुर्जमाया महर्जनका पुत्र सानु महर्जन पनि शासनरत्नको नामले प्रव्रजित भएको छ। नैकापक ज्ञानबहादुर र श्रीसाया महर्जनको पुत्र राजेश्वर महर्जन शरणकरको नामबाट प्रव्रजित भंसकेका थिए।

३० औं वार्षिकोत्सव

२०५५ पौष २०, काठमाडौं -

स्थानीय ताहाचलमा नेपाल बौद्ध समाजको ३० औं वार्षिकोत्सव प्रधान न्यायाधीश मोहनप्रसाद शर्माको

प्रमुख आतिथ्यमा श्रीराम आचार्य र समूहबाट बौद्ध स्वागतगान भई संपन्न भयो । सभापतिको आसनबाट स्वागतभाषण गर्दै सभाजका संरक्षक अध्यक्ष प्रेमबहादुर शाक्यले धार्मिक सांस्कृतिक विशेषताको केन्द्र मकका, मदिना, जेरुसलम जस्तै लुम्बिनीलाई नेपालीमात्रको तीर्थस्थल बनाउनुपर्ने आवश्यकतालाई उल्लेख गर्नुभयो ।

सुवर्ण शाक्यद्वारा संचालित उक्त समारोहमा राजपरिषद् स्थायी समितिका सदस्य डा. केशरजंग रायमाझी, भू. पू. प्रधानमन्त्री कीर्तिनिधि विष्ट, भू. पू. मन्त्रीहरू कृष्णराज अर्याल र यादवप्रसाद पन्त, थाई राजदूतावासका कन्सुलेट जनरलले पनि उक्त अवसरमा शुभकामना मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो । अध्यक्ष प्रेमबहादुर शाक्यको जन्मदिन पनि परेको सो बेला विष्णुरत्न शाक्यले विशेष गान गाउनुभएको थियो ।

धार्मिक प्रवचन

२०५५ पौष ५८, काठमाडौं-

यहाँको बुद्धविहारमा धर्मोदयसभाद्वारा प्रत्येक महिना पूर्णिमाका दिन धार्मिक प्रवचन हुँदै आएको क्रममा प्रा. आशाराम शाक्यले शाक्यमुनि बुद्ध नेपाली इतिहासको स्रोत बनेको कुरा बताउँदै बौद्ध र बौद्ध संस्था धेरै भएर पनि बुद्धधर्म र त्यसका प्रतीकहरूको संरक्षण गर्न नसकेको कुरा बताउनुभयो ।

धर्मदूत तथा प्रवचन समितिका संयोजक सुवर्ण शाक्यद्वारा संचालित उक्त कार्यक्रममा सभाका वरिष्ठ उपाध्यक्ष लोहदर्शन वज्राचार्यले आजकाल भिक्षुहरूको बानी विहारमा बसी भोजन गर्ने बानी बसेको छ र हिँड्ने बानी कम भएको छ, अनि घिउ चिनी राखी मीठो खाना खाइने भएकोले भिक्षुहरूलाई सुगर आदि रोग भएको कुरा बताउनुभयो । अर्का उपाध्यक्ष श्रीमकारप्रसाद गौचनद्वारा धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभएको थियो ।

वार्षिक साधारणसभा

२०५५ पौष २२, रुपन्देही-

यहाँ रहेको अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध समाजको पाँचौं वार्षिक साधारणसभामा शीलप्रार्थना भई संपन्न भयो । वार्षिक प्रगति विवरण प्रस्तुत गर्दै सभाजका सचिव डा. नरेन्द्रकुमार मल्लिकले स्वास्थ्यसेवा क्षेत्रमा विशेष उपलब्धि पूर्ण भएको र स्वदेशी विदेशी चिकित्सकहरूले पर्यन्त सेवा पुऱ्याएको समाजको कार्यकलापमा छरछिमेकका भरतीय बिरामीहरूसहित त्यस निशुल्क क्लिनिकमा उपचारार्थ आउने कुरा बताउनुभयो ।

स्वागतभाषण गर्दै सभाजका उपाध्यक्ष सुवर्ण शाक्यले सेवाभावनाले प्रेरित भएर बुद्धका उपदेश अनुसार मानवहरूको आरोग्यताका विषयमा उपचारात्मक र प्रतीकारात्मक दुबै प्रकारको सेवा पुऱ्याउने गरी साधारण जनमानसमा चेतना अभिवृद्धिका लागि काठमाडौंका विहारमा गहनभएका भिक्षु मंत्रीले भगवान् बुद्धको जन्मस्थान लुम्बिनीमा नै बसी सेवाको उदाहरण प्रस्तुत गर्नुभएको कुरा बताउनुभयो ।

अर्का उपाध्यक्ष लक्ष्मीनाथ अधिकारीद्वारा संचालित उक्त समारोहमा प्रमुख अतिथिको आसनबाट जि. वि. स. सभापति रामचन्द्र ढकाल, सभाजका कानूनी सल्लाहकार दिनेश त्रिपाठी र लुम्बिनी विकास कोषका उपाध्यक्ष गजेन्द्रकुमार लामाले आफ्नो समस्या आफैले निपट्याउन नसकंजेल र अरुको हस्तक्षेप हुनजेल कुनैपनि विकासको कुरा राख्ने भयो भन्न सकिँदैन भन्नुभयो । यसै गरी न्यूजिलेण्डका भिक्षु ऊ ज्योतिले नेपालमा बुद्ध जन्मेको ले यहाँका मानिस भाग्यमानी छन् भन्दै बुद्धधर्मानुकूल चेतना जागृत गर्नुपर्ने कुरा बताउनुभयो ।

चन्द्रभक्त श्रेष्ठलाई आजीवन सदस्यको प्रमाणपत्र दिइएको सो समारोहमा सभापतिको आसनबाट सभाजका संस्थापक अध्यक्ष भिक्षु मंत्रीले अन्तर्राष्ट्रिय जगत्मा यहाँको सेवा अवगत गराउन पाउनु गौरवको कुरा भएको बताउनुहुँदै यहाँका ग्रामीण जनतालाई शिक्षा र स्वास्थ्य संबन्धी सेवा पुऱ्याइरहेको जानकारी गराउनुभयो ।

आनन्दभूमि

आनन्दकुटीमा धर्मदेशना

आनन्दकुटीमा धर्मदेशना

बुद्धधर्मको पुनर्जागरणको रूपमा स्थापना भई स्वर्णजयन्तीका

वर्षहरू पार गरिसकेको आनन्दकुटी विहारमा प्रत्येक

पूर्णिमाका दिन बिहान बुद्धपूजा भई श्रद्धेय

भिक्षुहरूबाट हुने धर्मदेशना श्रवणार्थ

धर्मजिज्ञासुहरूमा विनीतभावले

आमन्त्रण गर्दछ ।

आनन्दकुटी विहारगुठी

आनन्दकुटी विहार

स्वयम्भू, काठमाडौं ।

आनन्दभूमिको सानुरोध जानकारी

१. व्यवस्थापनसम्बन्धका केही कठिनाइले ग्राहकहरूमा समयमा पत्रिका पुऱ्याउन नसकिएको मा क्षमाप्रार्थी हुँदै नयाँ वर्षको शुरूअंकदेखि समयमा पत्रिका पुऱ्याउने यथासंभव प्रयत्नरत रहने भएको छ ।
२. ग्राहकको म्याद सकिएका ले निरन्तरताको लागि शुल्क पठाई नवीकरणगर्नुहुन अनुरोध छ ।
३. आजीवन ग्राहक वा साधारण ग्राहकपर्यन्तमा पत्रिका नपुगेका ले आफ्नो पूर्ण ठेगाना लेखी पत्रिका नपुगेको सूचना पोष्ट बक्स नं. ३००७ वा संपादक, व्यवस्थापक, प्रकाशकमध्ये सुविधा पर्ने ठाउँमा लिखित खंवर पठाउनुहुन अनुरोध छ ।
४. पहिले हुलाकदस्ता टिकट सहूलियत पाइआएको मा हाल सो सहूलियत उपलब्ध नहुने पोष्ट अफिसको व्यवस्था भएको ले पोष्टबाट पत्रिका पठाइने ठाउँमा पोस्टेज शुल्क छुट्टै लाग्ने भएको छ ।
५. नयाँ ग्राहक अभियान भइरहेको छ । यथाशीघ्र साधारण वा आजीवन शुल्क क्रमशः ६०/- वा १०००/- बुझाई सदस्यता ग्रहण गर्नुहुन अनुरोध छ ।
६. विज्ञापनदाता बन्नुभई आफ्नो व्यापारको प्रचार तथा बुद्धधर्मप्रतिको श्रद्धा अभिव्यक्तगरी पत्रिकालाई सहयोग गर्नुहुन अनुरोध छ ।
७. लेखकहरूले लेख पठाउनुहुँदा साइज मिलेको कागजमा एकतिरमात्र बुझिने राम्रो अक्षरले लेखिल्याएको हुनुपर्दछ ।
८. अक्षर स्पष्ट नभएका फोटोकपी, कार्बोनकपी र लेखाइ भएको लेख रचना स्वतः निस्किय रहनेछ ।
९. बौद्धगतिविधिसंबन्धी समाचार पठाउंदा छोटो, उपलब्धिपूर्ण कुरामात्र उल्लेख गरी पठाउनुहुन अनुरोध छ । प्रत्येक औंसीपछि पठाइएको समाचार पछिल्लो अंकमा मात्र राख्न सकिने छ ।
१०. विज्ञापनदर निम्नप्रकार छः-
  - (क) सबभन्दा पछ्याडिको कभरको पूरा पृष्ठको ३०००/ र आधा पृष्ठको १६००/-
  - (ख) भित्री कभरमा पूरा पृष्ठको २०००/- आधा पृष्ठको ११००/- र चौथाइ पृष्ठको ६००/-
  - (ग) साधारण पेजमा पूरा पृष्ठको १०००/- आधा पृष्ठको ६००/- र चौथाइ पृष्ठको ४००/-